

TANZİMAT SONRASI OSMANLI KADILIKLARININ SINIFLARI VE MAAŞLARI

Ertan GÖKMEN*

Öz

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat öncesi dönemde adliye hizmetleri şer'i, cemaat ve konsolosluk olmak üzere üç çeşit mahkeme tarafından yerine getiriliyordu. Tanzimat sonrasında bu mahkemelere ticaret ve nizamiye mahkemeleri eklense de şer'i mahkemeler yetkileri sınırlandırılmış olarak devletin yıkılışına kadar varlığını korumuştur. Tanzimat öncesi dönemde kadılıklar kaza ve mevleviyet kadılıkları olmak üzere ikiye, bunlar da kendi aralarında farklı derecelere ayrılmış idi. Bu anlamda Anadolu kazaskerliği kaza kadılıkları on, Rumeli kazaskerliği kaza kadılıkları dokuz ve mevleviyetler de dört dereceye ayrılmıştır. Tanzimat sonrası dönemde pek çok kurumda olduğu gibi şer'i mahkemelerin bulunduğu kazalar da birden beşe kadar sınıflara ayrılmış ve buralarda görev yapacak naiplere sınıflarına uygun maaşlar tahsis edilmiştir. Yapılan bu çalışmada öncelikle muhassıllık uygulaması ile Anadolu ve Rumeli'de oluşturulan naiplikler ile bunlar için belirlenen maaşlara temas edilmiştir. Sonrasında İstanbul Müftülüğü Arşivi'nde yer alan Rumeli ve Anadolu kazaskerliğine ait kadı tayin ve maaşlarına dair iki deftere göre naip tayinleri ele alınmıştır. Rumeli kazaskerliğine ait defter 1868-1878, Anadolu kazaskerliğine ait defter 1866-1881 yılları arasında kapsamaktadır. Makalede defterlerde yer alan bilgilere göre Anadolu ve Rumeli tarafında bulunan kaza sayısı, bu kazaların sınıfları ve naiplere ödenen maaşlara dair bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Şer'i Mahkeme, Kadı, Naip, Mahkeme, Kanun, Maaş.*

Abstract

Classes and Salaries of Ottoman Judgeships After Tanzimat

In the Ottoman Empire, before the Tanzimat/reorganization, court services were provided by three types of courts: sharia, community and consulate. Although commercial and civil courts were added to these courts after Tanzimat, sharia courts continued to exist with their powers limited until the collapse of the state. In the pre-Tanzimat period, judgeships first were divided into two, namely kaza (town judgeship) and mevleviyet (big city judgeship) judgehips and these were divided into different grades among themselves. In this sense, the district judges of Anatolian kazaskerlik were divided into ten degrees, the Rumelia kazaskerlik districts were divided into nine and the mevleviyet

* Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü,
Manisa. E-Posta: ertan.gokmen@cbu.edu.tr ORCID 0000-0001-9189-9960
(Makale Gönderim Tarihi: 09.01.2024 - Makale Kabul Tarihi: 22.12.2024)

judgeships were divided into four degrees. As in many institutions in post-Tanzimat period, towns and cities where sharia courts were located were divided into classes from one to five and salaries appropriate to their classes were determined for the judge who would work in these places. In this study, first of all, the practise of muhassillik and judgeships established in Anatolia and Rumelia and the salaries determined for them are touched on. Afterwards, *cadi* appointments were discussed according to two books regarding *cadi* appointments and salaries belonging to the Rumelia and Anatolian *kazaskerlik* in the Archive of İstanbul Müftü's Office. The notebook belonging to Rumelian *kazaskerlik* covers the years 1868-1878 and the other notebook belonging to Anatolian *kazaskerlik* covers the years 1866-1881. In this article, information is given about the number of districts in Anatolia and Rumelia, the class of these districts and salaries paid to *cadis* according to the information in the books.

Key Word: *Sharia Court, Cadi, Deputy Judge, Court, Law, Salary.*

Giriş

Osmanlı'da ilmiye sınıfından olan kadıların tayinleri, terfileri, dereceleri ve görevlerini ele alan çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar daha çok klasik dönem kadısını konu edinmektedir.¹ Hukuk tarihi kitaplarında da mahkeme görevlisi olarak Tanzimat öncesi ve sonrasında kadının konumuna ve yetkilerine dair bilgilere yer verilmiştir.² Kadılara dair genel bilgiler veren bu eserler dışında Rumeli'deki kadılıkların 16. yüzyıl sonlarındaki,³ 1566-1593 yılları arasındaki,⁴ 18. yüzyılın ilk yarısındaki,⁵ 1740-1741 tarihlerindeki⁶ kadılıklar ile bunların günlük ücretleri ve Tanzimat'ın ilanından iki yıl öncesi 1837 yılında yapılan tayinleri ele alan bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlar dışında 1513 tarihinde⁷ ve 17. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da bulunan kadılıkların nerelerde bulunduğunu ve bunların derecelerini ortaya koyan çalışmalar yapılmıştır.⁸

Tanzimat öncesinde II. Mahmud kadılık kurumunda görülen aksaklıkları düzeltmek amacıyla Mayıs 1838 tarihinde "Tarik-i İlmiyeye Dair Ceza Kanunnamesi" hazırlanmış⁹ ve bunun eyaletlere gönderilmesini emretmiştir. Bu kanunla rüşvetle kadı tayininin önlenmesi, göreve tayin edileceklerin imtihan edilmesi, ilmi yeterliği olmayanlara görev verilmemesi, imtihan şekli ve alınacak harç miktarları belirlenmiştir.¹⁰

Kadılarla ilgili olarak 5 Nisan 1855 tarihinde *Nüvvâb Hakkında Nizamname* ve 13 Mart 1873 tarihinde *Hükkâm-ı Şer'iyye Nizâmnamesi* çıkarılmıştır.¹¹ Bu nizamnamelerde kadıların sınıflarına ve atanma şartlarına değinilmiştir. Tanzimat sonrasında nerelere ne kadar ücretle kadı tayini yapıldığını bunların ücretlerinin ne olduğunu ele alan bir çalışma

¹ Uzunçarşılı, 2014, s. 91-128; Ortaylı 1994, s. 7-24.

² Akgündüz 1995, s. 266-284; Ekinci 2012, s. 582-584, 366-378; Demir 2010, s. 39-46.

³ Alan 2015, s. 245; Kuru 2016, s. 57.

⁴ Levent 2019, s. 266-267, 278, 291.

⁵ Kuru 2016, s. 185

⁶ Halaçoğlu 1999, s. 871-886, 893-897.

⁷ Gökçe 1994, s. 226, 229.

⁸ Alan 2018, s. 64. (59-100) Çalışmaya ek olarak verilen Tabl-4 ve Tablo-5'te hangi kazanın hangi rütbede olduğu gösterilmiştir. Alan 2018, s. 69-96.

⁹ Çadırcı 1981, s. 139-161

¹⁰ Feyzioğlu 2010, s. 38-43; Çadırcı 1991, s. 83-84.

¹¹ Düstûr I. Tertip, Cilt 1, (Sene 1289), s. 321-322; Düstûr I. Tertip, Cilt 2, (Sene 1289), s. 721-725.

bulunmamaktadır. Yapmış olduğumuz bu çalışma ile Osmanlı Devleti'nin Anadolu, Rumeli ve Arap coğrafyasında bulunan kadılıklarının nerelerde buldukları, bunların yeni çıkarılan nizamnamelere göre dereceleri, hangi kadılıkların revaçta olduğu, kadıların gitmek istemedikleri kadılık yerleri ve şer'î mahkemelerin taşra yapılanması meşihat defterlerindeki bilgilere göre ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1-Osmanlı Kadıları

İlmiye sınıfının önemli bir kesimini oluşturan kadılar müddet-i örfiye denilen belirli bir süre ile görevlendirildikleri kazalarda ve mevleviyet denilen büyük şehirlerde Padişah adına şer'î ve örfî hukuku uygularlardı. 14. yüzyıldan 16. yüzyılın ortalarına kadar kazaskerler büyük ve küçük her kadının tayini hususunu arz etme hakkına sahipler iken 16. yüzyıl ortalarından itibaren 300 akçadan fazla geliri olan kadıların tayin tekliflerini şeyhülislamlar yapmaya başlamışlardır.¹² Kadılıklar kaza ve mevleviyet kadılıkları olmak üzere ikiye ayrılırdı. Kaza kadılıkları Rumeli'de ve Anadolu'da farklı sınıflara ayrılmıştır. 16. yüzyıl sonlarında Anadolu kaza kadılıkları ibtidadan başlayarak tâsia, sâmine, sâbia, sâdise, hâmise, râbia, sâlise, sâniye, Musul ve sitte-i Anadolu olmak üzere on; Rumeli kaza kadılıkları ise çanaddan başlayarak Çelebi, Eğri, İnebahtı, sâlise, sâniye, karîb-i ûlâ, rûtbe-i ûlâ ve sitte-i Rumeli olmak üzere dokuz sınıfa ayrılmıştır. 300 akçadan fazla geliri olan kadılıklar ise mevleviyet olarak adlandırılırdı. Bu mevleviyetlerin en büyüğü *Haremeyn* mevleviyeti olup bunun altında sırası ile *Bilâd-ı Hamse*, *Mahrec* ve *Devriye* mevleviyetleri bulunurdu.¹³ Kaza silkine dahil olan kadılar yukarıda belirtilen kademelerdeki kadılıklarda belirli süre görev yaptıktan sonra zamanla daha üst derecede geliri iyi olan kadılıklara tayin edilirdi.

Kadılar görev yaptıkları yerlerde kanunnamelerde kendilerine tanınan haklar çerçevesinde gördükleri davalardan, düzenledikleri evraklardan belli bir ücret alırlardı. Miktarı belirtilmemekle birlikte Yıldırım Bayezid Han devrine ait 796/1393-1394 tarihli kanunda vilayet kadılarının hüccet akçası, resm-i kısmet ve sicil akçası alabilecekleri belirtilmiştir. 884/1479 tarihli *Rûsûm-ı Kısmet ve Sicillât Kanunu*'nda ıtknameden, mükâtebeden, bakire ve dul nikâhından, resm-i kısmetten ne kadar ücret alacakları zikredilmiştir.¹⁴ I. Ahmed dönemine ait kanunname ise kadıların hüccetten yirmi altı akça alabilecekleri bunun yirmisinin kadıya, dördünün naibe, ikisinin kâtime ait olacağı belirtilmiştir. Yine bakire nikâhından hüccet vergisi gibi resim alınacağı ifade edilmiştir. Dul kadın nikâhından ise yirmi iki akça alınacak bunun on beşi kadıya, üçü naibe, ikisi kâtime ait olacaktı. Hanımını boşayan erkek hanımını tekrar nikâhlamak isterse nikâh resmi olarak on beş akça verecek, bunun on akçası kadının üç akçası naibin ve iki akçası kâtibin olacaktı. Köle sahibi ıtkname resmi olarak zengin ise elli akça, fakir ise kırk akça ödeyecekti. Kitabet hücceti, mürâsele resmi ve diğer hüccetler için ise sekiz akça alınacaktı. Resmi kısmet ise binde yirmi beş olarak ödenecekti. Şehadet nakli resmi ise yirmi beş akça, resm-i sicil yedi akça olarak belirlenmiştir.¹⁵ 1854 tarihinde yayınlanan

¹² İnalçık 2015, s. 135, 144.

¹³ Ortaylı 2001, s. 70-71.

¹⁴ Akgündüz 1990, s. 259, 586.

¹⁵ Akgündüz 1992, s. 330.

nizamname ile naiplerin alacakları ücretler kuruş ve para hesabıyla tahsil edilmeye başlanmıştır.¹⁶

Aşağıdaki başlıklarda Tanzimat öncesi ve sonrası dönemde Anadolu ve Rumeli cihetindeki kadılıklara, bunların sayısına, rütbe, sınıf ve maaşlarına dair bilgi verilmiştir.

2-Tanzimat Öncesi Dönemde Anadolu ve Rumeli Cihetindeki Kadılıklar

Devletin sınırlarında ve demografisinde meydana gelen değişiklikler Anadolu'da ve Rumeli'de kurulan kadılıkların sayısının değişmesinde etkili olmuştur. 16. yüzyıl sonlarında Rumeli'de kadılık sayısı 449 iken, 17. yüzyılın sonlarında bu rakam 481'e yükselmiş 18. yüzyılın ilk yarısında ise 390'a inmiştir.¹⁷ 1566-1593 yılları arasını ele alan bir çalışmada ise Rumeli cihetinde 463 kadılık olduğu tespit edilmiştir.¹⁸ Kadılar görev yerlerinde farklı yevmiyelerle hizmet veriyorlardı. Mesela, 16. yüzyılda Rumeli cihetinde 300 akçalık 39, 200 akçalık 59, 150 akçalık 138, 130 akçalık 80, 100 akçalık 89, 80 akçalık 88, 70 akçalık 99, 60 akçalık 102, 50 akçalık 112, 45 akçalık 88, 40 akçalık 129, 35 akçalık 68, otuz akçalık 53, 25 akçalık 82 kazaya kadı ataması yapılmıştır.¹⁹ 18. yüzyılın ilk yarısında ise Rumeli kazaskerliğine bağlı kadılar 150, 200, 300, 400 ve 499 akçalık günlük ücretlerle derecelendirilmiş ve atamaları buna göre yapılmıştır.²⁰ 1740-1741 tarihli bir yazmaya dayalı yapılan çalışmaya göre Rumeli'de 218 kazaya kadı ataması yapılmıştır. Aynı çalışmaya avarız defterlerine dayalı olarak verilen ek listede Rumeli tarafında 319 adet sancak ve kaza adının zikredilmiş olması bu yazmada her kaza atamasının bulunmadığını göstermektedir.²¹ Kadılık sayılarındaki bu artışta veya azalışta yeni fetihler, elden çıkan topraklar, nüfus artışları, bazı yerlerin kazaya dönüştürülmesi ve bazı kazaların ifraz yöntemi ile parçalanması etkili olmakta idi.²²

1837 tarihli yazmaya dayalı olarak yapılan çalışmaya göre Rumeli tarafında bulunan kadılıkların sayısı 390 olarak tespit edilmiştir. Bunlar şeyhülislamlik idaresinde olan 25 arpalık, 32 maişet; kazaskerlik idaresinde olan 238 mansıp kadılıktır. Bu 390 kadılıktan seksen dördünün rütbe ve tasarruf şekli belirtilmemiştir. Bu kadılıklardan 28'i sitte, 14'ü ûlâ, 19'u karîb-i ûlâ, 17'si sâniye, 25'i sâlise, 32'si İnebahtı, 29'u Eğri, 43'ü Çelebi, 33'ü Çanad rütbesinde idi. On iki kadılık da nahiye olarak zikredilmiştir.²³

Rumeli kadılıklarına dair çalışmalar kadar olmasa da Anadolu kadılıkları ile ilgili de bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu anlamda 1513 tarihinde Anadolu vilayetine bağlı sancak ve kazalara yapılan kadı atamalarına dair bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada vilayete bağlı 235 kaza olduğu, bunlardan 231'ine kadı tayin edildiği, dördünün ise kaza kaydedildiği halde başka bir kazaya tabi olduğu belirtilmiştir. Deftere kayıtlı 231 kadı asil, müvella, müteferrika ve müştebih olarak kaydedilmiştir. Defterde yazılı kazalardan

¹⁶ Uzunçarşılı 2014, s. 93.

¹⁷ Alan 2015, s. 245; Kuru 2016, s. 57.

¹⁸ Levent 2019, s. 266-267, 278, 291.

¹⁹ Beyazıt 2009, s. 202-209.

²⁰ Kuru 2016, s. 185

²¹ Halaçoğlu 1999, s. 871-886, 893-897.

²² Alan 2015, s. 245.

²³ Beyazıt 2008, s. 14-16.

27'si Hüdavendigâr, sekizi Karesi, 6'sı Biga, 12'si Saruhan, 10'u Kütahya, 5'i Sultanönü, 7'si Ankara, 16'sı Bolu, 8'i Kocaeli, 12'si Kastamonu, 14'ü Aydın, 11'i Mentеше, 6'sı Teke, 12'si Hamid, 6'sı Karahisar, 9'u Çankırı, 25'i Karaman, 3'ü Alanya, 9'u Trabzon ve 29'u Amasya sancağına bağlıdır.²⁴ 17. yüzyılın ikinci yarısına ait bir mecmuaya dayalı olarak yapılan bir çalışmada ise Anadolu kazaskerliğine bağlı 427 kadılıkta on beş rütbede görev yapıldığı belirlenmiştir. Bu kadılıklardan 13'ü sitte-i âliye, 8'i mûsıla-i sitte-i âliye, 9'u sâni, 2'si karîb-i sâni, 11'i sâlise, 10'u râbia, 14'ü hâmise, 15'i sâdise, 35'i sâbia, 20'si sâmine, 29'u tâsia, 22'si âşira, 79'u hâdi aşara, 70'i sâni aşara, 90'ı sâlis aşara rütbesindedir.²⁵ Anadolu'daki kadılıklara dair belirtilenler dışında başka çalışma yoktur.

3-Tanzimat Sonrası Anadolu ve Rumeli Cihetindeki Muhassıllıklarda Kurulan Naiplikler

Tanzimat'ın ilanı ile Osmanlı idarecilerinin ele aldığı konulardan biri kadılık kurumu oldu. Bu anlamda 24 Ocak 1840 tarihinde *Talimnâme-i Hükkâm* adında bir yönetmelik çıkarıldı. Bu talimnameye göre muhassıllık merkezi olan yerlere şeyhülislam tarafından naip tayin edilmesi kararlaştırıldı. Talimname ile getirilen en önemli yenilik naiplere maaş bağlanma usulünün benimsenmesi idi. Muhassıllık merkezi naibinin maaşı Meclis-i Vala tarafından, mülhak kaza naiplerinin maaşları ise muhassıllık meclisi kararı ile belirlenecekti. Naipler bundan sonra yaptıkları işler karşılığında aldıkları ücretleri muhassıl meclisine vereceklerdi. Naiplere maaş bağlanması ile naiplerin kadiya olan bağlılıkları kaldırılmış oluyordu. Naipler mahkeme gelirlerini kadiya vermek durumunda olmadıklarından kadılık mansıbı sahiplerine de hazineden arpalık ve maişet olarak maaş verilmeye başlanmıştır.²⁶

Tanzimat'ın ilanı sonrasında iltizam sistemi kaldırılmış ve muhassıllar denetiminde temettü yazımlarına başlanmıştır. Muhassıllara yazımların nasıl yapılacağına dair nizamnameler gönderilmiştir. Temettü yazımlarının çok az kısmı 1255/1839-1840 yılında büyük kısmı ise 1260-1261/1844-1845 yılında tamamlanabilmiştir.²⁷ Tanzimat hükümlerine göre müstesna mahaller dışında Rumeli ve Anadolu taraflarında ve bazı adalarda muhassıllıklar kurulmuş ve buralarda görevlendirilen naiplere, muhassıllara, kâtiplere ve muavinlere maaş bağlanmıştır. Nisan-Ağustos 1840 tarihli bir defterde 133 muhassıllıkta görev yapan naip, muhassıl, emlak ve mal kâtipleri için tayin edilen maaşlara dair bilgiler bulunmaktadır. Mesela, defterdeki bilgiye göre Vize livasında Çorlu, Bergos ve Ereğli kazalarında kurulan muhassıllıkta naip maaşı 2500, muhassıl maaşı 7500, emlak kâtibî maaşı 1500 ve mal kâtibî maaşı 1500 kuruş; Sivas livasında Tokat, Artukabad, Kazaabad, İlbeyli ma'a Şarkipare kazaları muhassıllığında görev yapacak naip için 600, muhassıl için 10000, emlak kâtibî için 1500 ve mal kâtibî için 1500 kuruş maaş belirlenmiştir.²⁸

²⁴ Gökçe 1994, s. 226, 229.

²⁵ Alan 2018, s. 64. (59-100) Çalışmaya ek olarak verilen Tabl-4 ve Tablo-5'te hangi kazanın hangi rütbede olduğu gösterilmiştir. Alan 2018, s. 69-96.

²⁶ Akiba 2007, s. 14-15, 23.

²⁷ Adıyke 2000, s. 780, 785.

²⁸ BOA.C.ADL. 61-3665, s. 2a, 5a; Fezyioğlu 2009, s. 68-125.

İltizamın kaldırılması, muhassıl tayini ve temettü yazımları gibi radikal düzenlemelerle başlayan Tanzimat hareketi ilk zamanlarda halkın tepkisiyle karşılaştı. Yeterli ve tecrübeli memur azlığı, yapılması düşünülenleri uygulamayı zorlaştırdı. İltizamın kaldırılıp muhassıllığın uygulanması beklenin aksine 1256/1840-1841 yılı gelirlerinde düşüşe neden oldu. Reformun mimarı Mustafa Reşit Paşa görevden alındı ve sonrasında tadilatlar başlandı. Tanzimat'ın uygulandığı sekiz eyalet merkezine defterdar tayin edildi. Bazı muhassıllıklar birleştirilerek sayısı 138'den 41'e düşürüldü. Bunun yanında muhassıl, defterdar, zaptiye memuru ve naiplerin maaşlarında indirimle gidildi. Mesela, Burdur kazası naibinin maaşı 3500 kuruştan 2000 kuruşa, Adapazarı kazası naibinin maaşı 3000 kuruştan 1500 kuruşa,²⁹ Kastamonu livası naibinin maaşı 7000 kuruştan³⁰ 6000 kuruşa indirilmiştir.³¹ Maliye Nezareti Masarifat defterleri içerisinde yer alan 9 Ağustos 1841 tarihli bir defterde Anadolu ve Rumeli taraflarındaki sancak ve kazalarda görev yapacak naiplerin tadil edilmiş maaşlarına dair bilgiler bulunmaktadır. Maaşları tadil edilen kaza kadıkları ile kendilerine takdir edilen maaşların miktarı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-1 Tanzimat'ın Tesis Edildiği Rumeli ve Anadolu Canibindeki Sancak ve Kaza Naiplerinin Tadil Edilmiş Maaşları³²

RUMELİ			
Edirne ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 2 (10 Naiplik)			
Kaza Adı	Maaş (Kuruş)	Kaza Adı	Maaş (Kuruş)
Kaza Merkezi Edirne	7500	Hayrabolu Kazası	1000
Dimetoka Kazası	2000	Çirmen Kazası	1000
Uzuncaabad ve Hasköy Kazası	2000	Hatun İli Kazası	400
Cisr-i Ergene Kazası	1500	Havass-ı Mahmud Paşa Kazası	400
Cisr-i Mustafa Paşa Kazası	1000	Kızılağaç Kazası	400
Filibe ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 2 (6 Naiplik)			
Kaza Merkezi Filibe	6000	Akça Kızanlık Kazası	1500
Zağra-i Atik Kazası	2000	Çırpan Kazası	1000
Tatarpazarı	1500	Zağra-i Cedid Kazası	500
Vize ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 2 (15 Naiplik)			
Kaza Merkezi Vize	3500	Çatalca Kazası	750
Kırkкенise Kazası	1500	Terkoz Kazası	650
Silivri Kazası	1500	Çekmece-i Sağır Kazası	500
Ahyolu Kazası	1500	Misivri Kazası	500
Çorlu Kazası	1000	Saray-ı Vize Kazası	400

²⁹ Akiba 2007, s. 24-25. Akiba'nın çalışmasında muhassıllık sayısı 138 olarak verilmişken Anadolu ve Rumeli cihetinde kurulan muhassıllıklara dair bir defterde Rumeli'de 39, Adalarda 7 ve Anadolu'da 87 olmak üzere toplam muhassıllık sayısı 133'tür. BOA.C.ADL. 61-3665.

³⁰ BOA.C.ADL. 61-3665, s. 4b.

³¹ BOA.ML.MSF.d. 3605, s. 13.

³² Tabloda yer alan bilgiler BOA.ML.MSF.d. 3605 numaralı defterden alınmıştır.

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadılıklarının Sınıfları ve Maaşları

Bergos Kazası	1000	Midye Kazası	400
Çekmece-i Kebir Kazası	750	Ereğli Kazası	300
Pınarhisar Kazası	750		
Gelibolu Livası ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 3 (11 Naiplik)			
Kaza Merkezi Tekfurdağı	4000	İnöz Kazası	750
Şarköyü Kazası	400	İpsala Kazası	600
Keşan Kazası	1500	Evreşe Kazası	500
Gelibolu Kazası	1500	İnecik Kazası	400
Ferecik Kazası	1000	Mekri Kazası	400
Malkara Kazası	1000		
Manastır ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 3 (10 Naiplik)			
Kaza Merkezi Manastır	3500	Tikveş Kazası	500
Köprülü Kazası	1500	Sarıgöl Kazası	500
Pirlepe Kazası	1500	Eğribucak Kazası	500
Serfice Kazası	1000	Ustrova Kazası	400
Filorina Kazası	500	Prespa Kazası	300
Kesriye ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 3 (8 Naiplik)			
Kaza Merkezi Kesriye	2500	Çarşamba Kazası	400
Naslic Kazası	1000	Kolonya Kazası	350
Görice Kazası	1000	Opar Kazası	350
Harpuşte Kazası	400	Cumapazarı Kazası	350
Sofya ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 3 (10 Naiplik)			
Kaza Merkezi Sofya	5000	Leskofça Kazası	750
Dubniçe Kazası	1500	Radomir Kazası	300
Niş Kazası	1500	Cuma Nahiyesi	300
Şehirköyü Kazası	1000	Kurşunlu Kazası	250
Berkofça Kazası	1000	Ürgüb Kazası	250
Samakov ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 4 (7 Naiplik)			
Kaza Merkezi Somakov	2500	Prezник	300
İzladi Kazası	500	İznebol	300
İvraca Kazası	500	Etrepolu Kazası	250
İhtiman Kazası	300		
Köstendil ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 4 (6 Naiplik)			
Kaza Merkezi Köstendil	3000	Doyran Kazası	800
İştıp Kazası	1000	Radovişte Kazası	500
Ustrumca Kazası	1000	Eğridelen Pelenkası Kazası	400
Ruscuk ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 4 (11 Naiplik)			
Kaza Merkezi Ruscuk	4000	Maçın Kazası	400
Şumnu Kazası	2000	Tolcu Kazası	300
Silistre Kazası	1500	Çardak Kazası	300
Hezargrad Kazası	1000	İsakçı Kazası	250
Babadağı Kazası	600	Karacasu Kazası	250

Ertan GÖKMEN

Eskicuma Kazası	500		
Varna ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 4 (11 Naiplik)			
Kaza Merkezi Varna	3000	Balçık ma'a Kavarna Kazası	350
Karinabad Kazası	800	Kozluca Kazası	300
Aydos Kazası	750	Ruskası Kazası	300
Prevadi Kazası	600	Mankalya Kazası	250
Hacıoğlu Pazarı Kazası	500	Tekfurgölü nam-ı diğer Köstence	250
Yenipazar-ı Prevadi Kazası	500		
Tırnovi ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 5 (7 Naiplik)			
Kaza Merkezi Tırnovi	5000	Nevahi-i Yanbolu Kazası	700
İslimiye Kazası	1500	Servi Kazası	500
Osmanpazarı Kazası	1000	Umfakih Kazası	300
Yanbolu Kazası	900		
Drama ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 5 (10 Naiplik)			
Kaza Merkezi Drama	4000	Kavala Kazası	800
Gümülcine Kazası	2000	Çağlayık Kazası	500
Paravişte Kazası	1000	Sultanyeri Kazası	500
Yenice-i Karasu	1000	Bereketli Kazası	400
Ahi Çelebi	1000	Darıdere Nahiyesi	300
Selanik ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 5 (7 Naiplik)			
Kaza Merkezi Selanik	3500	Vodina Kazası	1000
Karaferye Kazası	1500	Karadağ Kazası	400
Yenice-i Vardar	1000	Ağustos Kazası	300
Avrathisarı Kazası	1000		
Liva-i Tırhala ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 5 (15 Naiplik)			
Kaza Merkezi Yenişehir	7500	Kardice Nahiyesi	400
Tırhala Kazası	1500	Tırnovi Nahiyesi	400
Alasonya Kazası	1000	Keşirli Nahiyesi	350
Çatalca kazası	800	Olimpos Nahiyesi	350
Golos Kazası	800	Palatimana maa Katerin Kazası	300
Armiye ve Kokoş Kazası	500	Vesin Kazası	300
Yenice-i Rum Kazası	450	Dömeki Nahiyesi	100
Dömenik Kazası	500		
Siroz ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 6 (7 Naiplik)			
Kaza Merkezi Siroz	5000	Nevrekep Kazası	1000
Demirhisarı kazası	1500	Petriç Kazası	700
Menlik Kazası	1500	Razlık Kazası	300
Zihne Kazası	1500		
Midilli Ceziresi ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 6 (3 Naiplik)			
Kaza Merkezi Midilli	3000	Kolonya Kazası	750
Molova kazası	1000		
İmroz Ceziresi ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 6 (3 Naiplik)			

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadıliklarının Sınıfları ve Maaşları

Kaza Merkezi İmroz	1000	Semadirek Adası	450
Bozcaada	500		
Müstakil muhassıllık itibar olunan Sakız Adası Hakimi aylık maaşı 2000 s. 6			
Müstakil muhassıllık itibar olunan Limni Adası Hakimi aylık maaşı 2000 s. 6			
Müstakil muhassıllık itibar olunan İstanköy Adası Hakimi aylık maaşı 3500 s. 6			
ANADOLU			
Bursa ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 7 (21 Naiplik)			
Kaza Merkezi Bursa	8000	İznic Kazası	1000
Gemlik Kazası	2000	Kirmastı Kazası	800
Mihaliç Kazası	2000	Atranos Kazası	800
Erdek Kazası	1500	Edincik Kazası	750
Erdek ve Kapudağı Kazası	1500	Tirilye ve Sigi Nahiyesi	750
Mudanya Kazası	1250	Gölpazarı-i Bursa Kazası	500
Bandırma Kazası	1000	Domaniç Kazası	600
Marmara Kazası	1000	Harmancık Kazası	500
İnegöl Kazası	1000	Gökçedağ Kazası	300
Lefke Kazası	1000	Sincan Nahiyesi	300
Yenişehir-i Bursa Kazası	1000		
İzmid ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 6 (22 Naiplik)			
Kaza Merkezi İzmid	4000	Yoros nam-ı diğer Beykoz Kazası	600
Adapazarı Kazası	1500	Kartal Kazası	500
Karamürsel Kazası	1500	Ağaçlı Kazası	400
Gekboza Kazası	1500	Kandıra Kazası	400
Yalakabad Kazası	1000	Karasu Kazası	400
Geyve Kazası	1000	Taşköprü Kazası	400
Akhisar-ı Geyve Kazası	1000	Kaymas Kazası	400
Pazarköyü Kazası	1000	Şeyhler Kazası	400
Akyazı nam-ı diğer Handek Kazası	750	Ab-ı Safi Kazası	250
Yenice-i Taraklı Kazası	750	Dodurga Kazası	250
Şile Kazası	600	Sarıçayır Kazası	250
Bolu ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 8 (20 Naiplik)			
Kaza Merkezi Bolu	6000	Gümüşabad Kazası	400
Mudurnu Kazası	1500	Korupazar Nallu Kazası	400
Gerede Kazası	1000	Cığa? Kazası	350
Bendekli/Bender-i Ereğli	1000	Mengen Kazası	350
Samako Alablı	800	Dört Divan Kazası	350
Akçşehir-i Bolu	800	Pavli-i Bolu Kazası	300
Devrek Kazası	800	Kıbrısçık Kazası	300
Konurpa nam-ı diğer Düzce Kazası	800	Yılanlıca Kazası	150
Çarşamba-i Bolu Kazası	750	Hisarönü Kazası	150
Üskubi Kazası	400	Dirgene Kazası	150

Balıkesir ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 8 (21 Naiplik)			
Kaza Merkezi Balıkesir	5000	Ayazmend Kazası	650
Bergama Kazası	2000	Manyas Kazası	600
Edremit Kazası	1750	Ilıca-i Bergama	600
Kemer-i Edremit Kazası	1000	Balya Kazası	600
Kırkağaç Kazası	1000	Sındırgı Kazası	500
Kebsut Kazası	1000	Yunda Adası	300
Nevahi-i Bergama Kazası	1000	Balat Nahiyesi	300
Soma ma'a Tarhala Kazası	1000	İvrindi Kazası	300
Bigadiç Kazası	800	Fart ma'a Şami	200
Gönen Kazası	800	Kozak ma'a Fesleğe	200
Başgelenbe Kazası	750		
Eskişehir ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 8 (10 Naiplik)			
Kaza Merkezi Eskişehir	4000	Günyüzü Kazası	750
Bilecik Kazası	1500	Bozüyük-i Bursa nam-ı diğer İnönü Kazası	350
Göynük Kazası	1500	Karacaşehir kazası	300
Seferihisar-ı Günyüzü Kazası	1000	Seydigazi Kazası	300
Söğüt Kazası	800	Mihal Kazası	200
Karahisar-ı Sahip ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 9 (10 Naiplik)			
Kaza Merkezi Karahisar-ı Sahip	4000	Sincanlı Kazası	400
Sandıklı Kazası	1200	Homa Kazası	400
Bolvadin Kazası	1000	Han Yarhasanlı	200
Şuhud Kazası	750	Nevahi-i Yarhasanlı	200
Çay ma'a Karamık	400	Çulabad Kazası	100
Kütahya ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 9 (18 Naiplik)			
Kaza Merkezi Kütahya	7500	Dağardı Kazası	400
Uşak Kazası	1500	Tavşanlı Kazası	400
Simav Kazası	1000	Dazkırı Kazası	400
Gediz Kazası	1000	Kepenler kazası	400
Şeyhlü Kazası	1000	Virancık Nahiyesi	300
Kula kazası	1000	Altuntaş ve Kireği Nahiyesi	300
Çal Kazası	1000	Etraf-ı Şehr ve Gümüş ve Emrudili Nahiyesi	300
Danişmenli-i Kebir Kazası	500	Banaz Kazası	300
Baklan Kazası	500	Eğriğöz Kazası	100
Konya ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 9 (11 Naiplik)			
Kaza Merkezi Konya	7500	Perlogan nam-i diğer Hadim Kazası	300
Larende Kazası	1500	Turgud Kazası	300
Bozulus Kazası	400	Gaferyad Kazası	250
Eskiil ma'a Karapınar Kazası	400	Kureşözü Kazası	200

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadıliklarının Sınıfları ve Maaşları

Saidili Kazası	300	İnsuyu Kazası	150
Aladağ Kazası	300		
İçil ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 9 (13 Naiplik)			
Kaza Merkezi Ermenek	300	Anamur Kazası	400
Alaiye Kazası	1000	Gülнар Kazası	400
Nevahi-i Alaiye	600	Sarıkavak ma'a Zeyni Kazası	350
Senir ma'a Düşembe	500	Küre-i Selendi	350
Nevahi-i Ermenek	450	Sinanlı Kazası	300
Karataş Kazası	450	Mud Kazası	300
Silifke Kazası	400		
Beyşehir ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 10 (12 Naiplik)			
Kaza Merkezi Beyşehir	3000	Kırılı Kazası	400
Akşehir Kazası	1000	Doğanhisar Kazası	400
İlgın Kazası	700	İbradi Kazası	300
İshaklı Kazası	600	Köçi-i Kebir Kazası	250
Seydişehir Kazası	500	Belviran kazası	250
Bozkır Kazası	500	Kaşaklı ma'a Yenişar Kazası	250
Aksaray ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 10 (16 Naiplik)			
Kaza Merkezi Aksaray	3000	Hacı Bektaş Kazası	350
Kırşehir Kazası	1500	Anduğu Kazası	300
Niğde Kazası	1500	Koçhisar-ı Karaman Kazası	300
Nevşehir ma'a Ürgüb Kazası	1000	Divle ma'a Kureyş Kazası	250
Çamardı ma'a Bereketli Kazası	1000	Konur Kazası	250
Ereğli-i Karaman Kazası	500	Şücaeddin Kazası	250
Bor ma'a Kayı Kazası	500	Yahyalı Kazası	250
Arabsun nam-ı diğer Gülşehir Kazası	400	Eyübili Kazası	150
Hamid ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 10 (19 Naiplik)			
Kaza Merkezi Isparta	5000	Keçiborlu Kazası	500
Burdur Kazası	2000	İrle ma'a Yavice	450
Karaağaç-ı Gölhisar Kazası	1250	Siroz ma'a Tefenni	400
Eğirdir Kazası	1000	Ağros Kazası	300
Yalvaç Kazası	1000	Barla Kazası	300
Uluborlu Kazası	1000	Hoyran Kazası	250
Karaağaç-ı Yalvaç Kazası	1000	Pavli-i Hamid Kazası	150
Gölhisar-ı Hamid Kazası	1000	Gönen-i Hamid Kazası	150
Afşar Kazası	500	Kemer-i Hamid	150
Ağlasun Kazası	500		
Antalya ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 11 (10 Naiplik)			
Kaza Merkezi Antalya	4000	Fenike Kazası	300
Elmalı Kazası	1000	Karahisar-ı Teke nam-ı diğer Serik	250
Manavgat Kazası	500	İğdir Kazası	200

Ertan GÖKMEN

Kaş Kazası	350	Kalkan Kazası	180
Girmeği nam-ı diğer Bucak	300	Kızılkaya Kazası	120
Güzelhisar ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 11 (24 Naiplik)			
Kaza Merkezi Güzelhisar	7500	Balyanbolu Kazası	500
Tire Kazası	3000	Arpaz Amasiye-i Aydın Kazası	500
Birgi Kazası	2000	Köşk Kazası	500
Alaşehir Kazası	2000	Kilis Nahiyesi	400
Kestel nam-ı diğer Nazilli	2000	Yenipazar Nahiyesi	400
Bayındır Kazası	1500	Dalama nam-ı diğer Karahayıt Kazası	400
Bozdoğan Kazası	1250	Bademiye Nahiyesi	400
Ödemiş Kazası	1000	Ayasuluğ Kazası	250
Sultanhisar Kazası	1000	Mazun Kazası	200
İnegöl Kazası	800	Karan Nahiyesi	200
Yenişehir-i Aydın Kazası	800	Dağmarmara Nahiyesi	200
Ortakçı ma'a Kuyucak Kazası	750	Sobuca Kazası	100
Manisa ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 11-12 (18 Naiplik)			
Kaza Merkezi Manisa	6500	Yayaköyü Nahiyesi	500
Akhisar-ı Saruhan Kazası	1500	Gördük kazası	400
Menemen Kazası	1500	Kayacık Kazası	400
Demirci Kazası	1200	Mendehora Kazası	300
Gördes Kazası	1200	Marmaracık Kazası	300
Turgut Kasabası Nahiyesi	1000	Ilıca-i Saruhan Kazası	300
Adala Kazası	1000	Güzelhisar-ı Menemen	300
Nif Kazası	1000	Sart Kazası	300
Foçayetin Kazası	650	Demirci-i Borlu Kazası	300
Muğla ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 12 (24 Naiplik)			
Kaza Merkezi Muğla	4000	Döğer ma'a Ağrıdos Kazası	250
Rodos Ceziresi	1500	Mekri Kazası	250
Beçin nam-ı diğer Milas	1000	Dadya Kazası	250
Tavas Kazası	800	Tarahya Kazası	250
Köyceğiz Kazası	500	Pınaz Kazası	250
Mandalıyat Kazası	350	Sravalos Kazası	250
Gökabad Kazası	300	Vakıflar Kazası	250
Karaova Kazası	300	Eşen Kazası	200
Mesevli kazası	300	Ula Kazası	200
Bozöyük-i Menteşe Kazası	300	Yerkesiği Kazası	200
Bodrum Kazası	300	Üzümlü Kazası	150
Gireniz Kazası	250	Eskisar Kazası (Bözöyük-i Menteşe kazasına ilhak ba-ilmühaber Gurre-i R. 1257)	
İzmir ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 12 (15 Naiplik)			
Kaza Merkezi İzmir	7500	Seferihisar-ı Çeşme Kazası	500

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadılıklarının Sınıfları ve Maaşları

Kuşadası Kazası	1500	Burunabad Nahiyesi	500
Akçaşehir-i Aydın nam-ı diğer Söke kazası	1500	Şahme Kazası	400
Çine Kazası	1000	Kızılhisar Kazası	350
Karaburun Kazası	800	Ezine-i Ayasulug Kazası	300
Urla Nahiyesi	600	Mandıca Kazası	200
Çeşme Nahiyesi	550	Balat Kazası	200
Karpuzlu Kazası	550		
Denizli ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 12 (6 Naiplik)			
Kaza Merkezi Denizli	3500	Çarşamba-i Lazkiye	450
Selendi ve Eşme ve Sirge ve İnay nam-ı diğer kadınlar-ı erbaa	800	Honaz Kazası	450
Ezine-i Lazkiye	750	Gököyük Kazası	350
Ankara ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 13 (13 Naiplik)			
Kaza Merkezi Ankara	7500	Şorba Kazası	600
Beypazarı Kazası	1250	Çubukabad Kazası	600
Ayaş Kazası	1000	Karahisar-ı Nallu Kazası	500
Mihaliçcik Kazası	750	Yarhisarı Kazası	400
Haymaneteyn Kazası	700	Tabanlı Kazası	400
Yabanabad Kazası	600	Yörükan-ı Ankara Kazası	200
Murtazaabad Kazası	600		
Kengiri ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 13 (23 Naiplik)			
Kaza Merkezi Kengiri	4500	Kalecik Keskini Kazası	450
Çorum Kazası	1500	Kurşunlu Kazası	400
Çerkeş ve Güney Kazası	1250	Bucura Kazası	400
Tosya Kazası	1000	Hacı Hamza Kazası	400
Kalecik Kazası	1000	Koçhisar-ı Gerede Kazası	400
İskilip Kazası	1000	Saz Kazası	400
Osmancık Kazası	800	Öküz/Önüz Kazası	350
Dinekkeskin	700	Milan Kazası	350
Kargı Kazası	600	Karıpazarı Kazası	300
Tahte't-Tarik ve Katararay ve Ekradlık? nam-ı diğer	600	Karacaviran Kazası	200
Şabanözü ma'a Korupazarı Kazası	500	İnallu Kazası	200
Toht Kazası	500		
Kastamonu ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 13 (19 Naiplik)			
Kaza Merkezi Kastamonu	6000	Güney Taşköprü Kazası	300
Küre-i Nühas Kazası	1000	Göl Ma'a Daday	325
Taşköprü Kazası	1000	Kastamonu Sorgunu Kazası	325
Devrekani Kazası	800	Akyörük Kazası	250
Zarı ve Eflani ve Daday ve Çiğlene Kazaları	600	Boyalı Kazası	250

Ertan GÖKMEN

Cide Kazası	400	Gökçeğaç Kazası	250
Hoşalay Kazası	400	Küre-i Cedid Kazası	200
Azdavay Kazası	400	Sırt Kazası	200
Mergüze Kazası	350	Yörükân-ı Araç Kazası	200
Araç Kazası	350		
Sinop ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 14 (10 Naiplik)			
Sinop Kaza Merkezi	3000	Durağan Nahiyesi	300
Boyabad Kazası	1200	Sahil nam-ı diğer İstefan	250
Ayandon Kazası	650	Karasu Nahiyesi	150
Ginolu Kazası	500	Çarşamba Nahiyesi	150
Çanlı Kazası	300	Gerze-i Viran Kazası	150
Viranşehir ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 14 (18 Naiplik)			
Kaza Merkezi Taraklı-i Borlu/Bolu	4000	Ulus Kazası	300
Bartın nam-ı diğer On İki Divan Kazası	1000	Zerzine Kazası	300
Amasra Kazası	750	Ovayüzü Kazası	250
Viranşehir ve Kurukavak Kazası	600	Yörükân-ı Taraklı Kazası	250
Avlak Kazası	400	Gölpazarı Bolu Kazası	250
Eflani Bol(r)u Kazası	350	Şhabeddin Kazası	200
Kızılbil Kazası	350	Yenice-i Eflani Kazası	200
Keçenos Kazası	300	Tefen Kazası	150
Perşembe Kazası	300	Aktaş Kazası	150
Sivas ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 14 (10 Naiplik)			
Kaza Merkezi Sivas	7500	Sivasili Kazası	250
Tokat Kazası	5000	Yıldızlı Kazası	250
Divriği Kazası	750	İlbeyli Kazası	250
Artukabad Kazası	350	Yüzdepare ve Ortapare Aşiretleri	250
Kazabad Kazası	350	Şarkipare Kazası	200
Amasya ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 14-15 (18 Naiplik)			
Kaza Merkezi Amasya	5000	Havza Kazası	400
Kedeğra Kazası	1200	Ladik Kazası	400
Merzifon ve Merzifonabad Kazası	1000	Gelingiras ma'a Geldiklan Kazası	350
Niksar Kazası	1000	Zünnunabad Kazası	300
Zile Kazası	1000	Karakuş Kazası	300
Taşabad ve Karayaka Kazaları	750	Vadi Nahiyesi	250
Gümüş ma'a Hacıköyü Kazası	800	Mecidözü Kazası	250
İrek/Erbaa Kazası	400	Hüseynabad Kazası	250
Zeytun Kazası	400	Turhal Kazası	200
Bozok ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. 15 (13 Naiplik)			
Kaza Merkezi Bozok nam-ı diğer Yozgat	5000	Budaközü Kazası	300

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadılıklarının Sınıfları ve Maaşları

Kayseri Kazası	5000	Selmanlı Kazası	300
Develü Kazası	1000	Kedikçik Kazası	250
Yeniil ma'a Terkman Kazası	1000	Emlak Kazası	250
Akdağ Kazası	1000	Sorgun Kazası	250
İncesu Kazası	500	Karahisar-ı Behramşah	150
Boğazlıyan Kazası	350		
Biga ve Mülhakatı Bulunan Kazalar Naiplerinin Aylık Maaşları s. (10 Naiplik)			
Kaza Merkezi Kale-i Sultaniye Kazası	3500	Lapseki Kazası	1000
Bayramiç Kazası	1500	Ayvalık Kazası	700
Tuzla nam-ı diğer Ayvacık	1250	Dimetoka nam-ı diğer Güvercinlik Kazası	600
Karabiğa Kazası	1250	Çan Kazası	400
Ezine Kazdağı Kazası	1000	Avinya Kazası	400

Yukarıdaki tabloda Tanzimat'ın uygulandığı Rumeli'de on altı livada ve adalarda kurulan muhassıllıklarda 151 kazada, Anadolu tarafında ise 27 livada 424 kaza ve nahiyede görev yapacak naiplere ödenecek maaşlara dair bilgi bulunmaktadır. Hem Rumeli'de hem de Anadolu tarafında kendilerine maaş tahsisi yapılan kaza naibi sayısı 584'tür. Tarihsiz olup yukarıdaki tabloda zikredilen naip maaşlarıyla örtüşen ancak bazı ilavelerin olduğu anlaşılan başka bir defterde ise kaza sayısı 594'tür.³³ Tabloda naip maaşının en yüksek olduğu kaza merkezi 8000 kuruş ile Bursa olup onu 7500 kuruşla Sivas, Ankara, İzmir, Güzelhisar, Kütahya, Yenişehir ve Edirne kazası takip etmektedir. En düşük naip maaşı ise 100 kuruş ile Sobuca, Eğrigöz ve Çulabad kazalarına aittir.

Yukarıda 9 Ağustos 1841 tarihinde tadil edilmiş/indirilmiş haliyle verilen bu naip maaşları da ödenememiştir. Nitekim 17 Eylül 1841 tarihinde Meclis-i Vâlâ'da alınan kararla naip maaşlarının tamamıyla kaldırıldığı ve naiplere muhassıllık malından maaş verilmesinden sarfınazar edildiği ifade edilerek maaşların eskiden olduğu gibi resmi kısmet ve mahkeme hasılatı, tereke yazımı, ilam, hüccet, izinname, mürasele, keşfiye ve şer'i senetlerden elde edilen gelirlerden oluşacağı ifade edilmiştir.³⁴ 1840 yılında uygulanmaya başlanan muhassıllık sistemi, 1842 yılında tamamen kaldırılmış ise de mansıp, arpalık ve maişet sahiplerine maaş verilmesi ve naiplerin merkezden tayin usulü yerleşmiştir.³⁵

4-1855 ve 1873 Tarihli Nizamnamelerle Şer'î Mahkeme Hakimlerine Dair Getirilen Yenilikler

Muhassıllık sisteminin kaldırılmasından sonraki dönemde şer'î mahkemeler için medreseler dışında naip yetiştirmek için 1855 tarihinde *Muallimhahane-i Nüvvâb* adında bir hukuk okulu açılmıştır. Bu mektep dışında 5 Nisan 1855 tarihinde *Tevcihât-ı Menâsib-*

³³ BOA.C.ADL. 36-2160

³⁴ Akiba 2007, s. 25-26.

³⁵ Akiba 2007, s. 30-31.

ı *Kazâ Nizâmname* ile *Nüvvâb Hakkında Nizâmname* yayınlanmıştır. Tevcihât-ı Menâsıb-ı Kazâ Nizâmnameyle kadı ve naip ataması için yılda dört defa toplanan divanların sayısı ikiye indirilmiş, naiplerin görev sürelerini tamamlamadan bir üst kadılığa atanamayacakları, yeniden atanmak isteyenlerin imtihana tabi tutulacağı ve şeyhülislam mühürü olmayan tezkirelerin geçersiz olacağı belirtilmiştir.³⁶

5 Nisan 1855 tarihli *Nüvvâb Hakkında Nizamname*'de ise dirayet ve istihkakı açık olan kadılar ile büyük kadılar *birinci sınıf*, ehliyet bakımından bunlardan aşağıda olan devriye mevalileri ile müderrisler ve her bakımdan istihkakı bilinen ve meşhur olan eşrâf-ı kuzât *ikinci sınıf*, şer'î hizmetlerde istihdam edilmemiş olup yapılan imtihanında kabiliyet ve yeteneği belli olan kadılar ve müderrisler ile ikinci sınıftan sayılıp ehliyet bakımından eşrâf-ı kuzâtın altında olanlar *üçüncü sınıf*, bunlara kabiliyet bakımından yakın olanlar *dördüncü sınıf*, bunların da altında olanlar ile imtihanı yapıldıktan sonra naiplik mesleğine girenler *beşinci sınıf* kabul edilecekti. Büyük valilik merkezleri ile büyüklük bakımından onlara benzeyen şehir ve beldelerin niyabetleri birinci sınıfa, kaymakamlık olan kazalar ile bunlar gibi olan kazalar ikinci sınıfa, büyüklük bakımından bunlara yakın olan kazalar ile uzak mesafedeki kaymakamlık kazalar üçüncü sınıfa, daha aşağı olanlar dördüncü sınıfa ve en aşağıda olanları beşinci sınıfa tahsis kılınacaktı.³⁷

İstanbul'da bulunan ve rütbe sahibi olan naipler dışında kalanlardan imtihanı icra edilenler fetva dairesinde oluşturulacak meclis tarafından yoklama usulü, imtihanı yapılmayanların ise imtihanları icra edilerek mertebe, ehliyet ve istihkakları tespit edildikten sonra hangi sınıfa layık iseler ellerindeki tezkirelere ve yeniden verilen tezkirelere şerh konularak mühürlendikten sonra düzenlenecek deftere adları yazılacaktı. Taşrada bulunan naiplerin vazifelerinden ayrılmalarından sonra İstanbul'a geldiklerinde yoklamaları yapılacaktı. Niyabet mesleğine girecek olanlar İstanbul'daki şer'î mahkemelerden birine devam edip hükümet ve kitabete dair bilgi edindiklerini gösteren ilmühaberî mahkeme hakiminden almadıkça imtihana giremeyeceklerdi.³⁸

Nizamnamede naiplerin görev süreleri görev yapılacak yerin hükümet merkezine uzaklığına ve yakınlığına göre belirlenmiştir. Buna göre naipler uzak olmayan belde ve kazalara 18, uzak mesafelerde olanlara 24 ay süre ile tayin edilecekti.³⁹

5 Nisan 1855 tarihli bu nizamnameden sonra şer'î mahkeme hakimlerine yönelik olarak 13 Mart 1873 tarihinde *Hükkâm-ı Şer'iyye Nizâmnamesi* çıkarılmıştır.⁴⁰ Nizamnameye göre vilayetlerde görevlendirilecek hâkimler ehliyet ve rütbelere göre beş sınıf üzere tertip edilmiştir. Haremeyn-i Muhteremeyn payesini elde edenler *birinci sınıf*, bilâd-ı hamse ve mahrec mevâlisi *ikinci sınıf*, mevâlî-i devriye ile kibar-ı müderrisin *üçüncü sınıf* itibar edileceklerdi. Şimdiye kadar imtihanları yapılp ehliyetleri tasdik edilerek ellerine şahadetname verilenlerin imtihan tezkirelerinde yazılmış olan sınıfları geçerli olacaktı. Yukarıda sınıfları belirtilenlerden başka üç sene fetvahaneye devam eden müsevvitler, vaka kitabetine bulunanlar veya niyabetle İstanbul ve Bilâd-ı Selâse şer'î

³⁶ Feyzioğlu 2010, s. 64, 66-69.

³⁷ Düstür I. Tertip, C. 1, (Sene 1289), s. 321-322.

³⁸ Düstür I. Tertip, C. 1, (Sene 1289), s. 323-324.

³⁹ Düstür I. Tertip, C. 1, (Sene 1289), s. 322.

⁴⁰ Düstür I. Tertip, C. 2, (Sene 1289), s. 721-725.

mahkemelerinde görev yapanlar ehliyetlerine göre üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıftan birine meclis-i intihabın görüşü ve fetvahanenin tasdiğiyle kaydedileceklerdi. Vilayetlerde üç sene müftülük yapanlar da görevlerinden ayrılmaları halinde Muallimhâne-i Nüvvâb öğrencileri için geçerli olan usul üzere imtihana girerek ehliyetlerine göre üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıftan birine kaydolacaklardı. Bunlar dışında mahkeme kâtibi ve nahiye niyabeti gibi şer'î hizmetlerde bulunanlar ile naip olmak isteyenler aynı şekilde Muallimhâne-i Nüvvâb'a devam ederek belirlenmiş usule göre meclis-i intihabda imtihan edilip ehliyetlerinin derecesi belirlenmeden beşinci sınıfa kaydolmayacaklardı. Dördüncü ve beşinci sınıftan olup beş defa naiplikte bulunarak görevini hakkıyla ifa edenlerin gerekli incelemeleri yapıldıktan sonra meclis-i intihabın düzenleyeceği mazbata ile sınıfları yükseltilebilecekti.⁴¹

13 Mart 1873 tarihli Hükâm-ı Şer'iyye Nizâm-nâmesi sınıflarına göre naiplere verilecek maaşlar hakkında da bilgi vermektedir. Nizamname hükümlerine göre maaşı 5000 veya daha fazla olan yerler birinci sınıf naiplere, 4000 kuruştan 5000 kuruşa kadar olan yerler ikinci sınıf naiplere, 3000'den 4000 kuruşa kadar olan yerler üçüncü sınıf naiplere, 2000'den 3000 kuruşa kadar olan yerler dördüncü sınıf naiplere ve 2000 kuruştan aşağı olan yerler beşinci sınıf naiplere tahsis edilecekti. Naip adayları bu beş sınıftan birine kaydolmadıkça sınıf sahipleri tarafından rağbet edilen yerlere açıktan tayin edilmeyecekti. Ancak Bağdat, Yemen, Trablusgarp vilayetlerinde bulunan kazaların niyabetlerine beş sınıfa dahil olup Arapça bilen bulunmadığı takdirde İstanbul'da olup beş sınıfa dahil olmayanlardan meclis-i intihapça imtihanı yapıp ehliyetli olduğunu ispat edenler veya bu vilayetlerin merkezinde görev yapan hâkim ve müftü tarafından yapılan imtihanda ehliyetli olduğunu ortaya koyanlar beş sınıftan birine kaydedilmeyecek ancak bunların tayinleri meşihatça yapılacaktır. Nizamnamede uzak yerlerde görev yapacak naiplerin görev sürelerine dair bilgi bulunmaktadır. Bu anlamda Bağdat, Diyarbakır, Halep, Erzurum, Trablusgarp ve Bosna gibi uzak vilayetlerin liva kazalarında görev yapacak hakimler iki buçuk sene, bunlar dışındakiler için iki sene görev yapacaklardı.⁴²

5-1868-1878 Tarihleri Arasında Anadolu Kazaskerliğine Bağlı Naipliklerin Sınıfları ve Maaşları

İstanbul Müftülüğü Arşivi'nde 1855 ve 1873 tarihli nizamname hükümlerine göre Anadolu ve Rumeli taraflarındaki vilayet, liva ve kazalara yapılmış kadı tayinlerine dair defterler bulunmaktadır. Bunlardan Anadolu cihetindeki kazalara yapılmış tayinlerle ilgili defter kapsamlı bilgiler ihtiva etmektedir.⁴³ Bu başlık altında bu defterdeki bilgiler doğrultusunda hangi vilayet, liva ve kaza için kaç kuruluş maaşla naip tayin edildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Defterin kapak sayfası olmayıp ilk sayfasında Anadolu canibinde bulunan vilayetlerin adları ile bunların kaçınıcı sayfada oldukları belirtilmiştir. Defter "Alfabetik Yer isimlerine Göre Tutulmuş Anadolu Kadı Defteri" ismiyle kataloglamıştır. Defterin sayfa numaraları 283'e kadar birbirini takip ederken son altı sayfa 360'tan başlamakta ve 365'te son bulmaktadır. Bu son sayfalardaki atama kayıtları İstanbul ve

⁴¹ Düstur I. Tertip, C. 2, (Sene 1289), s. 721-723.

⁴² Düstur I. Tertip, C. 2, (Sene 1289), s. 722-723.

⁴³ BOA.İSTM.MŞH.DFT1. 167.

çevresi naipliklerine aittir. Defterdeki atama kayıtları H. 1285/1868 ile 1295/1868-1878 yılları arasını kapsamaktadır. Defterde kadı ataması yapılan yerin adı, sınıfı, maaş miktarı, ataması yapılan kadının adı ile atama tarihine dair bilgiler bulunmaktadır. Defterdeki bilgilere göre öncelikle Anadolu cihetindeki vilayetler ile bu vilayetlere bağlı livalar ve kazalar ortaya konmuş sonrasında belirtilen maaş ve derecelerde kaç liva ve kaza için tayin yapıldığı belirlenmiştir. Defterdeki bilgilere göre Anadolu tarafındaki vilayetler ile livalar ve kazaların idari taksimatı şu şekildedir:

Tablo 2-1868-1878 Yıllarında Anadolu Tarafındaki Kadılıklar ile Bağlı Oldukları Vilayet, Sancak ve Kazalar⁴⁴

Vilayet Adı	Sancağı	Kazalar
Aydın	İzmir	Kuşadası, Çeşme, Tire, Ödemiş, Urla, Foçateyn, Menemen, Bayındır
	Aydın/ Güzelhisar	Nazilli, Bozdoğan, Söke, Denizli, Buldan
	Saruhan	Turgutlu, Kula, Adala, Gördes, Akhisar, Eşme, Demirci, Alaşehir, Bergama, Kırkağaç
	Menteşe	Bozüyük, Milas, Bodrum, Marmaris, Mekri, Köyceğiz, Tavas
Erzurum	Erzurum	Pasin-i Ulya ve Süfla, İspir ve Tortum ve ...?, Bayburt, Tercan, Göynük ma'a Kiği, Tekman Hunis
	Erzincan	Gercanis ma'a Kemah, Kuzican, Ovacuk, Kuruçay, Mazgirt
	Çıldır ⁴⁵	Ardahan, Ardanuç
	Kars ⁴⁶	Şüregel, Kağızman, Zaruşad
	Bayezid	Diyadin, Patinos/Patnos, Eleşkird
Van	Van	Erçis, Adilcevaz, Müküs, Karçıkan ve Gevaş, Şatak/Çatak, Hoşab Mahmudi
	Hakkari	Şendinan-ı Gevar, Beytüşşebab ve Çölemerik
	Muş	Bitlis, Bulanılar Malazgirt, Varto, Van ve Muş Ahlatlar ile Çukur, Mutiki
Adana	Adana	Tarsus, Mersin, Karaisalı
	Ayas	Osmaniye
	Kozan	Haçin/Saimbeyli, Çobanköy, Kars-ı Zülkadriye
	İçel	Ermenak, Anamur, Mut, Silifke, Zeyne ma'a Gülnar
Ankara	Ankara	Sefer-i Hisar-ı Günyüzü, Beypazarı, Ayaş, Karahisar ma'a Nalluhan, Yabanabad, Mihaliçcik, Haymanateyn, Zir, Bala, Çubukabad,
	Yozgat	Çorum, Budaközü, Akdağmadeni, Boğazlıyan
	Kayseri	Devellü, İncesu

⁴⁴ Tablo BOA.İSTM.MŞH.DFT1.No:167 No.1 defterdeki verilere göre tarafımızca hazırlanmıştır.

⁴⁵ Defterde yer alan bilgiye göre Rusya'ya terk olunmuştur.

⁴⁶ Defterde yer alan bilgiye göre Rusya'ya terk olunmuştur.

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadınlıklarının Sınıfları ve Maaşları

	Kırşehir	Keskinler, Mecidiye nam-ı diğer Çiçekdağı
Cezair-i Bahr-i Sefid	Rodos	
	Biga Kale-i Sultani	
	Midilli	Bozcaada, Ezine, Ayvacık, Biga, Lapseki
	Limni	Limni
	Sakız	Molova
	İstanköy	
	Kıbrıs	Tuzla, Limason, Magosa, Baf, Giriniye, Değirmenlik
Halep	Halep	Antakya, Kilis, Ayıntab, İdlib, Bab-ı Cubul, Cisir-i Şugur, İmraniye, Harim Barişa, Reyhaniye, İskenderun, Maarratünnuman,
	Maraş	İslahiye, Elbistan, Zeytun, Göksun ma'a Andırın, Bulanık, Pazarcık, Hama
	Urfa	Birecik, Rumkale, Suruç
	Zor nam-ı diğer Deyr	Busayra, Sence, Sincar, Kevkeb, Rakka, Meskene, Rasülayn, Ebukemal, Nusaybin, Yenişehir
Hüdavendigâr	Bursa	Mudanya, Bilecik, Mihaliç, İnegöl, Yenişehir-i Bursa
	Karesi nam-ı diğer Balıkesir	Ayvalık, Kapıdağı Erdek, Edremid, Bigadiç, Bandırma, Soma
	Karahisar-ı Sahib	Sandıklı, Çal, Bolvadin, Musluca nam-ı diğer Aziziye
	Kütahya	Uşak, Eskişehir, Simav, Gediz, Gemlik, Kemer-i Edremid
Diyarbakır	Diyarbakır	Lice, Silvan
	Ergani Maden-i Hümayunu	Siverek
	Mamuratülaziz/ Harput	Arapkir, Palu, Keban Madeni, Eğin
	Malatya	Hısn-ı Mansur, Akçadağ, Kahta, Behisni
	Mardin	Midyat, Cizre
	Salt nam-ı diğer Siird	Rıdvan Guzat, Şirvan, Eruh, Sason, Avine, Şırnak
Sivas	Sivas	Aziziye, Tokat, Koçkiri, Divriği, Darende, Gürün, Tonus/Şarkışla
	Amasya	Merzifon, Zile, Mecidözü, Ormancık, Erbaa, Köprü, Ladik, Maden-i Sim, Karahisar-ı Şarki, Suşehri, Milas/Mesudiye, Koyluhisar, Alucra ma'a Mindeval, Ma'a mülhakat Hafik, Yıldızeli,
Suriye	Şam-ı Şerif	Baalbek, Hasbiya, Raşiya, Bekatülaziz
	Kudüs-i Şerif	Yafa, Gazze, Halilürrahman
	Beyrut	Sayda, Sur
	Trablusşam	Lazkiye, Akkar, Cebele, Safa
	Hama	Humus, Hısn-ı Ekrad
	Akka	Hayfa, Nasıra, Taberiye, Safed
	Havran	Aclun, Kuneytura

	Belka/Nablus	Salt, Merciuyn, Cebel-i Kalmun, Vadiyülace, Cebel-i Kelbiye
Bağdat	Bağdat	Kazimiye, Horasan, Hankin, Cizye?, Aziziye, Mendelicin, Halis, Hadise, Alus Cebe ve Hadise, Tikrit
	Musul	İmadiye, Davudiye, Zağra, Akra, Zibar, Dohuk, Telafer, Mezuri,
	Şehr-i Zor	Revandiz, Gölsancak/Köysancak, Altunköprü, Erbil, Raniye, Salahiye Kifri, Süleymaniye, Gülanber, Bazıyan
	Süleymaniye/ Karadağ	Merke, Şehribazar, Caf
	Kerbela/ Şifaiye	Hindiye
	Hille	Semava, Divaniye, Büdeyr, Afek, Degara, Şamiye
Basra	Basra	Kurna, Meyrez
	Müntefik	Sukuşsuyuh
	Ahsa nam-ı diğer Necid	Katif, Katar
Trablusgarp	Trablusgarp	Zaviye
	Bingazi	Merc, Bezlitebin?, Derne
	Fizan	Sükne, Gat
	Humus	Misrata, Masallata
	Cebel-i Garbiye	Havz, Fasato
Trabzon	Trabzon	Rize, Of, Tirebolu, Giresun, Bucak nam-ı diğer Ordu
	Canik	Ünye, Niksar, Çarşamba, Bafra,
	Lazistan/Batum	Livane, Hopa, Acaralar
	Gümüşhane	Torul, Kelkit, Şiran, Atina Hemşin, Tonya ma'a Vakfikebir, Aybasdı, Görele, Sürmene, Fatsa
Konya	Konya	Akşehir, Karaman, Ilgın, Şeydişehir, Hadim, Ereğli Karaman, Beyşehir, Rışvan ma'a Esbkeşan, Bozkır, Karapınar
	Isparta	Uluborlu ma'a Gönen-i Keçiborlu, Yalvaç ma'a Hoyran, Eğirdir ve Barla ve Ağros ve Pavli, Karaağaç-ı Yalvaç
	Teke/Antalya	Alaiye, Elmalı, Akseki, Kaş, Arabsun
	Niğde	Nevşehir, Aksaray, Yahyalı ma'a Ürgüp, Bor
	Burdur	Göhlisar ma'a Kemer-i Tefenni, Asikaraağaç/Garbikaraağaç
Kastamonu	Kastamonu	Zağferanbolu, İnebolu, Tosya, İskilib, Cide, Taşköprü, Daday, Araç
	Sinop	İstefan, Boyabad
	Kengırı	Çerkeş, Kalecik
	Bolu	Göynük, Gerede, Ereğli, Bartın, Düzce
	Çatalca Kordon dahilindeki Kazalar	Çatalca, Çekmece-i Kebir, Silivri
	Kartal	
	Beykoz	

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadıliklarının Sınıfları ve Maaşları

Şehremaneti ⁴⁷	Kocaeli nam-ı diğer İzmid	Adapazarı, Karamürsel, Gekboza, Geyve, Kandıra, Şile
Yemen	Sana	Cebel-i Haraz, Kevkeban, İmran, Anis, Zamar, Hacu, Yerim, Reva, Hacce
	Hudeyde	Ebuariş, Zübeyir, Zeydiye, Cebel-i Rime, Luhayye
	Abha	Ricalülma, Mahail, Benişehir, Sabya, Konfuda, Gamid
	Taaz	Adin
İstanbul		Yeniköy niyabeti, Tophane niyabeti, Davudpaşa niyabeti, Kasımpaşa Niyabeti, Ahi Çelebi, Kasımpaşa niyabeti, Beşiktaş, Şeriyatçılık, Üsküdar niyabeti, İstanbul Bab niyabeti, Mahmudpaşa niyabeti

Yukarıdaki tabloda 18 vilayet ile bunlara bağlı liva ve kazaların hangileri olduğu gösterilmiştir. Defterdeki bilgilere göre İstanbul ve çevresi ile Anadolu tarafındaki kazaların sayısı 465'tir. Defterde Erzurum vilayetine bağlı Kars ve Çıldır sancağının Ruslara terk edildiği belirtilmiştir. Bu durumda Anadolu canibindeki kaza bölgesi sayısı 463 olmaktadır. Aşağıdaki tabloda sınıfları belirtilen liva ve kazalara ne kadarlık bir maaş ile naip tayin edildiği gösterilmiştir.

Tablo 3-1868-1878- Yılları Arasında Anadolu Tarafındaki liva ve kazaların Sınıfları ve Maaş Miktarları⁴⁸

Maaş Miktarı (Kuruş)	Sınıfı	Bu derecede Maaşı Olan Yerleşim yeri	Naiplik Sayısı
9000	Evvel	Bağdat sancağı	1
6500	Evvel	Trablusgarp, Kudüs-i Şerif sancağı, Şam, Diyarbakır, Bursa, Halep, Adana, İzmir	8
6000	Evvel	Beyrut sancağı	1
5250	Evvel	Erzurum	1

⁴⁷ Defterde “şehremaneti” diye bir açıklama yoktur. Tablonun vilayet adı belirtilmeyen bu kısma “Şehremaneti” ifadesi 1295/1878 yılı Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye’de yer alan bilgiye dayanılarak yazılmıştır. Salnamede “doğrudan doğruya Şehremanetiyle muhabere eden mülhak kaymakam ve mutasarrıflar” başlığı altında Adalar, Kartal, Şile, Beykoz, Gekboza kaza olarak; İzmid, Biga, Çatalca sancak olarak zikredilmiştir. İzmid sancağına Karamürsel, Adapazarı, Geyve ve Kandıra; Biga sancağına Kal'a-i Sultaniye, Ezine, Lapseki, Ayvacık, Bozcaada ve Limni; Çatalca sancağına Çatalca, Büyükçekmece, Silivri, Küçük Çekmece kazaları, Terkos nahiyesi ile Hayrabolu nahiyesinin bağlı olduğu belirtilmiştir. Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, (Sene 1295), s. 317-319.

⁴⁸ Tablodaki bu bilgiler BOA.İSTM.MŞH.DFT1.167 numaralı deftere dayalı olarak tarafımızca oluşturulmuştur. Defterde yer alan atama kayıtlarının ikisi 1285/1868, biri 1286/1869, biri 1287/1870, altısı 1288/1871, üçü 1291/1874, on biri 1292/1875, doksan yedisi 1293/1876, yüz yetmiş dokuzu 1294/1877 ve yüz elli beşi 1295/1878 yılına aittir.

Ertan GÖKMEN

5000	Evvel	Sana sancağı, Kastamonu sancağı, Konya, Trabzon, Sivas, Kütahya sancağı, Karahisar-ı Sahibi sancağı, Ankara, Saruhan sancağı, Aydın Güzelhisar sancağı	10
4500	Evvel	Kocaeli namı diğer İzmid sancağı	1
4500	Belirsiz	Bingazi sancağı	1
4500	Sânî	Şehr-i Zor sancağı, Amasya sancağı, Karesi/Balıkesir sancağı, Kıbrıs sancağı, Kayseri sancağı, Menteşe sancağı	6
4500	Sâlis	Harput/Mamûratülaziz	1
4250	Sâlis	Van	1
4000	Belirsiz	Taaz sancağı, Abha sancağı, Hudeyde Sancağı, Katar, Ahsa/Necid sancağı	5
4000	Sânî	Canik/Samsun sancağı, Fizan sancağı, Musul sancağı, Yozgat sancağı	4
3700	Sâlis	Trablusşam sancağı	1
3500	Sânî	Bolu sancağı, Kengırı sancağı, Niğde sancağı, Teke/Antalya sancağı, Midilli, Sakız	6
3500	Belirsiz	Isparta sancağı	1
3500	Sâlis	Lazistan/Batum sancağı, Mardin sancağı, Zor/Deyr sancağı, Urfa sancağı, Maraş sancağı, Rodos, Silifke, Hakkari sancağı, Bayezid sancağı, Erzincan	10
3500	Râbi	Muş sancağı, Kars sancağı (Rusya'ya terk olunmuştur), Çıldır sancağı (Rusya'ya terk olunmuştur)	3
3000	Sânî	Kartal	1
2970	Sâlis	Gümüşhane sancağı	1
2930	Sâlis	Kozan sancağı	1
2930	Râbi	Ayas sancağı	1
2700	Râbi	Burdur sancağı, Basra, Hama sancağı, Karahisar-ı Şarki	4
2500	Râbi	Cebel-i Garbiye sancağı, Humus sancağı	2
2250	Sâlis	Silivri	1
2250	Hâmis	Müntefik sancağı	1
2250	Râbi	Belka /Nablus sancağı, Akka sancağı, Ayıntab, Antakya, Denizli, Tire, Çeşme	7
2230	Râbi	Tarsus	1
2000	Mesbûk	Katîf	1
2000	Râbi	Hille sancağı, Süleymaniye	2
1800	Râbi	Geyve, Zağferanbolu, Alaiye, Giresun, Tokat, Uşak, Edremid, Kapıdağı Erdek, Ayvalık, Mihaliç, İskenderun, İstanköy sancağı, Limni sancağı, Bozcaada, Karaisalı, Mersin, Bayburt, Kırkağaç, Bergama, Turgutlu, Nazilli, Ödemiş, Kuşadası	23
1800	Hâmis	Humus, Lazkiye, Malatya sancağı, Ergani Madeni sancağı	3
1650	Hâmis	Sayda	1
1570	Râbi	Zile, Eskişehir	2
1570	Hâmis	Birecik, Elbistan, Kilis, Haçin/Saimbeyli	4

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadıliklarının Sınıfları ve Maaşları

1530	Belirsiz	Islahiye	1
1500	Belirsiz	Bandırma	1
1425	Belirsiz	Sukuşsuyuh	1
1400	Hâmis	Havran sancağı	1
1350	Râbi	Kandıra, Adapazarı, Taşköprü, Akşehir, Çarşamba, Ünye, Rize, Merzifon, Gemlik, Simav, Sandıklı, İnegöl, Bilecik	13
1350	Hâmis	Bartın, Ereğli, Tosya, İnebolu, Nevşehir, Bafra, Tirebolu, Of, Kurna, Revandiz, Divriği, Koçkiri, Aziziye, Hısn-ı Mansur, Siverek, Lice, Musluca/Aziziye, Bigadiç, Rumkale, Zeytun, İdlib, Çobanköy, Osmaniye, İspir ve Tortum ve ..., Tavas, Köyceğiz, Mekri, Marmaris, Bodrum, Milas, Bozüyük, Alaşehir, Demirci, Eşme, Akhisar, Gördes, Adala, Kula, Buldan, Söke, Bozdoğan, Bayındır, Foçateyn, Urla, Menemen	45
1350	Sânî	Çerkeş	1
1350	Sâlis	Sinop sancağı	1
1350	Belirsiz	Bucak/Ordu, Kırşehir sancağı, Bitlis	3
1310	Sânî	Şeriyatçılık	1
1300	Mesbûk	Hankin, Horasan	2
1260	Hâmis	Baalbek, İmraniye	2
1250	Belirsiz	Caf	1
1250	Mesbûk	Aziziye	1
1200	Hâmis	Tuzla, Soma	2
1125	Belirsiz	Nusaybin, Rasülayn	2
1125	Hâmis	Lapseki sancağı	1
1120	Hâmis	Karamürsel, Gerede, Göynük, İstefan, Aksaray, Elmalı, Ladik, Köprü, Erbaa, Osmancık, Eğin, Arapkir, Bolvadin, Çal, Yenişehir-i Bursa, Biga, Ayvacık, Anamur	18
1120	Mesbûk	Kalecik, Boyabad, Hayfa, Hısn-ı Ekrad, Gazze, Yafa, Darende, Sason, Cizre, Behisni, Kahta, Akçadağ, Keban Madeni, Palu, Silvan, Kemer-i Edremid, Göksun ma'a Andırın, Cısr-i Şugur, Bab-ı Cubul, Ezine, Kars-ı Zülkadriye, Beytüşşabab ve Çölemerik, Diyadin, Ardahan, Göynük ma'a Kiği, Tercan, Gülanber, Salahiye Kifri	28
1120	Belirsiz	Maarratünnüman	1
1100	Hâmis	Divaniye	1
1100	Mesbûk	Gülanber, Salahiye Kifri, Gülsancak/Köysancak, Mendelicin	4
1100	Belirsiz	Erbil	1
1080	Mesbûk	Midyat	1
1020	Mesbûk	Değirmenlik, Magosa, Limason	3
1000	Sânî	Üsküdar niyabeti (Taraf-ı kadıaskeriden)	1
1000	Belirsiz	Meyrez	1
1000	Hâmis	Salt/Siird sancağı	1

Ertan GÖKMEN

900	Mesbük	Düzce, Araç, Daday, Cide, İskilip, Asikaraağaç/ Garbikaraağaç, Gölhisar ma'a Tefenni, Yahyalı ma'a Ürgüp, Kaş, Akseki, Karaağaç-ı Yalvaç, Eğirdir ve Barla ve Ağros ve Pavli, Uluborlu ma'a Gönen-i Keçiborlu, Rışvan ma'a Esbkeşan, Beyşehir, Ereğli Karaman, Hadim, Ilgın, Kelkit, Torul, Niksar, Semava, Süleymaniye/Karadağ sancağı, Safa, Cebele, Akkar, Halilürrahman, Koyluhisar, Milas/Mesudiye, Suşehri, Tonos/Şarkışla, Gürün, Eruh, Şirvan, Rıdvan Guzat, Çarsacak, Suruç, Hama, Pazarcık, Bulanık, Reyhaniye, Harim Barişa, Giriniye, Baf, Molova, Zeyne ma'a Gülnar, Mut, Ermenak, Bulanıklar Malazgirt, Şendinan-ı Gevar, Hoşab Mahmudi, Karçıkan ve Gevaş, Erciş, Ovacık, Gercanis ma'a Kemah, Pasin-i Ulya ve Süfla	55
900	Hâmis	Bor, Yalvaç ma'a Hoyran, Bozkırı, Seydişehir, Karaman, Mecidözü, Gediz, Mudanya	8
900	Belirsiz	Karapınar, Livane, Raniye, Sincar	4
850	Sânî	İstanbul Bab niyabeti	1
850	Belirsiz	Zübeyir	1
790	Mesbük	Kazımiye	1
750	Belirsiz	Cebel-i Rime	1
750	Mesbük	Sur	1
730	Mesbük	Şüregel, Tekman Hınıs	2
720	Mesbük	Salt, Safed, Taberiye, Nasıra, Mutiki, Van ve Ahlatlar ile Çukur, Şatak, Müküs, Adilcevaz, Eleşkirt, Patinos, Kağızman, Ardanuç, Mazgirt, Kuruçay, Kuzican	16
720	Belirsiz	Varto	1
700	Mesbük	Akra, Zağra, İmadiye	3
675	Belirsiz	Yenişehir, Ebukemal, Meskene, Rakka, Kevkeb, Sence, Busayra	7
670	Mesbük	Atina Hemşin, Şiran, Acaralar, Hopa, Bazıyan, Bekaülaziz, Raşıya, Hasbiya, Zaruşad	9
670	Belirsiz	Şamiye, Berke	2
630	Mesbük	Kuneytıra	1
620	Belirsiz	Şehribazar	1
620	Mesbük	Aclun	1
600	Mesbük	Büdeyr?	1
600	Belirsiz	Merciuyun	1
570	Belirsiz	Alus Cebe ve Hadise, Zeydiye	2
500	Belirsiz	Adın, Konfuda, Hacce, Yerim, Hacu, Zamar, Anis, İmran, Kevkeban, Cebel-i Haraz, Zamar, Altunköprü, Mezuri	13
500	Mesbük	Sabya, Benişehr, Mahail, Ricalülma, Degara, Afek, Telafer, Zibar, Davudiye, Tikrit, Halis	11
470	Belirsiz	Luhayye	1
450	Mesbük	Kerbela/Şifaiye sancağı, Hindiye	2
450	Belirsiz	Dohuk	1

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadınlıklarının Sınıfları ve Maaşları

400	Belirsiz	Ebuariş, Reva	2
316	Sâlis	Davudpaşa niyabeti	1
300	Belirsiz	Gamid	1
270	Belirsiz	Hadise	1
158	Sânî	Mahmudpaşa niyabeti,	1
158	Râbi	Beşiktaş, Kasımpaşa niyabeti	2
158	Sâlis	Ahi Çelebi	1
-	Hâmîs	Tophane niyabeti, Gekboza, Tonya ma'a Vakfikebir	3
-	Râbi	Yeniköy niyabeti, Beykoz	2
-	Mesbûk	Şile, Zaviye	2
-	Sâlis	Çekmece-i Kebir, Çatalca (Kordon dahilinde bulunan kazalar)	2
Hasılat	-	Arabsun, Cebel-i Kelbiye, Vadiyülacem, Cebel-i Kalmun, Yıldızeli, Ma'a mülhakat Hafik, Alucra ma'a Mindeval, Şırnak, Çubukabad, Bala	10
-	-	Fatsa, Sürmene, Görele, Fasato, Havz, Masallata, Misrata, Gat, Sükne, Derne, Bezlitebin?, Merc, Remadiye, Cizye?, Biga Kale-i Sultaniye,	15
Hasılat	Mesbûk	Maden-i Sim, Avine, Mecidiye/Çiçekdağı, Budaközü, Mihaliççık	5
-	Mücedded	Aybasdı	1
Hasılat	Hâmîs	Keskinler, İncesu, Devellü, Boğazlıyan, Akdağmadeni, Zir, Haymanateyn, Yabanabad, Karahsar ma'a Nallu, Ayaş	10
Hasılat	Râbi	Çorum, Beypazarı, Sefer-i Hisar-ı Günyüzü	3
			463 ⁴⁹

Yukarıdaki tabloda farklı sınıflara mensup olup değişen miktarda maaş verilen naiplik sayısı verilmiştir. Tabloya göre 463 naiplikten 22'si (%4,75) birinci sınıf, 22'si (4,75) ikinci sınıf, 21'i (%4,53) üçüncü sınıf, 65'i (%14,08) dördüncü sınıf, 103'ü (%22,24) beşinci sınıftır. Sınıfı belli olmayan 57 niyabet (%12,31), sınıfı mesbûk olarak belirtilen 149 (%32,18) kaza niyabeti bulunmaktadır. Bunlar dışında maaşı ve sınıfı belli olmayan 15 (%3,23), maaşı belirsiz olup sınıfı belli olan 9 (%1,94), maaşı hasılat olarak belirtilen ancak sınıfı belli olmayan 10 (%2,15) niyabet bulunmaktadır. Sınıfı belirtilen ve belirtilmeyen ancak maaşı *hâsılat* olarak zikredilen 28 (%6,04) naiplik mevcuttur. Bu naiplerin maiyetlerini gördükleri davalardan ve düzenledikleri belgelerden elde ettikleri gelirlerle sağladıkları anlaşılmaktadır. 1873 tarihli nizamnamede maaşı 5000 veya daha fazla olan yerlerin birinci sınıf, 4000 kuruştan 5000 kuruşa kadar olan yerlerin ikinci sınıf, 3000'den 4000'e kadar olan yerlerin üçüncü sınıf, 2000'den 3000 kuruşa kadar olan yerler dördüncü sınıf ve 2000'den aşağı olan yerlerin beşinci sınıf naiplere tahsis edileceğine dair hüküm mevcut ise de yukarıdaki tabloda yer alan bilgiler bu hususa çok da riayet edilmediğini göstermektedir. Ancak nizamnamenin on ikinci maddesinde

⁴⁹ Tabloda belirtilen niyabet sayısı 465 olup bu sayıdan Ruslara bırakılan Kars ve Çıldır çıkarıldığında geriye 463 naiplik kalmaktadır.

üçüncü sınıf naipliklerden birine üçüncü sınıf sahiplerinden rağbet eden olmadığı takdirde o naiplik için dördüncü ve beşinci sınıf sahiplerine teklif götürüleceği belirtilmiştir. Yine birinci ve ikinci sınıf niyabetlerden sahiplerinin rağbet etmediği naipliklere de sadece fetva makamının görüş ve seçimiyle sınıfa dahil olmayanlardan uygun olanın tayin edilebileceğine dair hüküm bulunmaktadır.⁵⁰ Dolayısıyla sınıfı düşük olan birinin üst sınıftaki bir niyabete tayini mümkün olmakta idi.

Tabloda sınıfı mesbûkîn olarak belirtilen hayli naiplik bulunmaktadır. Bunların 463 niyabet içerisinde sayısı 149'dur (%32,18). 1873 tarihli nizamnamenin on birinci maddesinde mesbûkîne dair bir hüküm bulunmaktadır. Buna göre sınıf sahiplerinin rağbet etmedikleri kazalara mesbûkîn ismiyle naip tayin edildiği belirtilmektedir. Bu naiplerden ellerinde mesbûkîne ait imtihan tezkiresi bulunanlar sınıflara dahil olmak isterlerse Muallimhâne-i Nüvvâb'ta imtihana girecekler şayet üç sınıftan birine liyakat ve ehliyetleri olduğu anlaşılırsa o sınıfa kaydedileceklerdi. Ehliyetleri üç sınıftan aşağıda olur ise eski halleri üzere bırakılacaklardı. Elleri imtihan tezkiresi bulunmayan mesbûkîn ise meclis-i intihapta imtihan edilecek ve bunlardan üç sınıftan birine liyakatleri olanlar hak ettikleri sınıfa kaydedileceklerdi. Ehliyetleri üç sınıftan aşağı olanlara ise mesbûkîne mahsus imtihan tezkireleri verilecekti. Bu şekilde mesbûkîn imtihanına girip de başarısız olanlara ise ilim tahsil etmeleri hususunda tembih yapılacaktı.⁵¹

Mesbûkîn denilen bu naiplerin statüleri ile ilgili olarak mesbûkîne ait üç atama kayıt defterinden⁵² birinin başında⁵³ bilgi verilmiştir. Defterdeki bu bilgiye göre müstahdemîn-i nüvvâbın sınıflarının terakkisi ile ilgili nizamnamede bir açıklama ve belirlenmiş bir usul bulunmadığı, bunlardan yirmi seneden fazla naiplikte bulunup yaşları ilerlemiş (sinn-i şeyhühet) olanlar yanında o yaşa varmamış ancak terakki yolunun kapalı olması sebebiyle yükselememiş olanlar bulunduğu, bu durumun kendilerinin şevk ve gayretini kırdığı ifade edilmiştir. Bu durum karşısında, mesbûkîn-i nüvvâb hakkında daha önce belirlenmiş usule göre istihdam edilen nüvvâbtan (müstahdemîn-i nüvvâbdan) beş yerin naipliğinde güzelce hizmet eden ve vazifesini tamamlayanların mesbûk ad ve itibar edilmesiyle mesbûkîn nüvvâb sırasında matlaba devam edebilmelerinin usul olarak belirlenmesinin kendilerinde şevk ve gayret oluşturacağı belirtilmiştir.⁵⁴ Bu ifadelerden mesbûkîn denilen kişilerin dört beş yerde başarılı olarak hizmet veren ancak yaşları ilerlemesi sebebiyle terakki imkânı olmayan eski naipler olduğu anlaşılmaktadır. Sınıf sahiplerinin rağbet etmediği pek çok kazaya mesbûkîn sınıfından naibin tayin edildiği tablodaki bilgilerden anlaşılmaktadır.

6-1866-1881 Yılları Rumeli Cihetindeki Naipliklerin Sınıfları ve Maaşları

Yukarıda 1868-1878 yılları arasında Anadolu cihetindeki kazalarda görev yapan naiplerin sınıf ve maaşları hakkında bilgi verilmiştir. Bu başlık altında da hemen hemen

⁵⁰ Düstur I. Tertip, C. 2, (Sene 1289), s. 724.

⁵¹ Düstur I. Tertip, C. 2 1289, s. 724.

⁵² BOA.İSTM.MŞH.DFT1.d, 130, 131,132.

⁵³ BOA. İSTM.MŞH.DEF1.d, 132, s. 2a.

⁵⁴ BOA. İSTM.MŞH.DEF1.d, 132, s. 2a.

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadıliklarının Sınıfları ve Maaşları

aynı tarih aralığını kapsayan Rumeli Kazaskerliği Tevcihat ve Maaş Defterine göre Rumeli cihetinde bulunan kazalar ile buralara tayin edilen naiplerin sınıf ve maaşları ele alınmıştır. Her sayfada dört kazaya yapılan atamanın kaydedildiği bu defter 76 sayfa olup yapılan atamalar H. 1283-1299/1866-1881 yılları arasında kapsamaktadır.⁵⁵ Defterde naiplerin maaşları bürüt ve net/münakkah olarak zikredilmiştir. Bürüt ve net maaşlar dikkate alındığında yapılan kesinti miktarının %10 olduğu görülür. Anadolu kazaskerine ait atama defterinde görülmemesine rağmen Rumeli kazaskerliği atama defterinde *müfettiş-i hükkâm* adıyla bir hâkimin vilayet merkezlerinde görev yaptığı ve en yüksek maaşı aldığı görülmektedir. Müfettiş-i hükkâmlara ait maaşlarda herhangi bir kesinti yapılmamıştır. Müfettiş-i hükkâmlar 1867 tarihli vilayet nizamnamesi hükümlerine uygun olarak tayin edilmişlerdir. İlgili nizamnameye göre bu hâkimler vilayet dahilindeki bütün şer'î mahkemelerin müfettişi olacaklar, hükümet merkezine sunulması gereken şer'î ilamları ve diğer evrakları temyiz edeceklerdi. Müfettiş-i hükkâmlar fetva makamınca seçilecek ve padişahça tayin edilecekti. Müfettiş-i hükkâmlar meşihattan gönderilen tenbihnameye göre şer'î mahkemelerde cari olan hükümleri teftiş edeceklerdi. Vilayet merkezlerindeki divan-ı temyizler müfettiş-i hükkâm başkanlığında toplanacaktı. Daha sonra alınan bir karar gereğince müfettiş-i hükkâmlık görevi kaldırılmış ve görevleri merkez naibine verilmiştir.⁵⁶ Nizamnameye göre müfettiş-i hükkâm dışında her livada ve kazada şer'î davalara bakan bir hâkim bulunacağı belirtilmiştir.⁵⁷

Aşağıdaki tabloda Rumeli Kazaskerliği Tevcihat ve Maaş Defterindeki bilgilere göre 1866-1881 yılları arasında Rumeli tarafındaki vilayet, sancak ve kazalara hangi sınıfta ve ne kadarlık bir maaş ile naip tayin edildiği gösterilmiştir.

Tablo-4 H. 1283-1299/1866-1881 Yılları Arasında Rumeli Cihetindeki Vilayet, Sancak ve Kaza Niyabetlerinin Sınıfları ve Maaşları⁵⁸

Yer Adı	Derecesi	Maaşı	Münakkah/Net Maaş	Sayfa No
Edirne Vilayeti	Müfettiş-i Hükkâm	10000		1a
Edirne Kazası	Evvel	7500		1a
Dimetoka	Sâlis	3300	2970	1b
Sofulu	Müceddeden Teşkil	-	-	1b
Kırkknise	Sâlis	2500	2250	1b
Pınarhisarı	Hâmis	1250	1420 Cedid	2a
Ortaköy	Müceddeden Teşkil	-	-	2a
Baba-yı Atik	Mesbük	1000	900	2a
Cisr-i Ergene	Hâmis	1600	1440	2b
Cisr-i Mustafa Paşa	Mesbük	1000	900	2b
Gelibolu Sancağı	Sânî	4500	4060	3a

⁵⁵ BOA.İSTM.MŞH.DFT1.d, 123.

⁵⁶ Feyzioğlu 2010, s. 95; Düstür I. Tertip, C. 1, (Sene 1289), s. 610, 611.

⁵⁷ Düstür I. Tertip, C. 1, (1289), s. 615, 617.

⁵⁸ Bu tablo Rumeli Kazaskerliği Tevcihât ve Maaş Defterindeki bilgilere göre tarafımızdan hazırlanmıştır. BOA.İSTM.MŞH.DFT1.d, 123.

Ertan GÖKMEN

Şarköyü	Sâlis	2500	2250	3a
Mürefte	Müceddeden Teşkil			3a
Ferecik	Hâmis	1600	1440	3b
Keşan	Hâmis	1600	1440	3b
Tekfurdağı Sancağı	Sânî	4500	4060	4a
Midye Saray	Hâmis	Hasılat		4a
Ereğli Çorlu	Hâmis	1250	1120	4b
Burgos-ı Lüle	Hâmis	1600	1440	4b
Malkara	Hâmis	1600	1440	5a
İslimiye Sancağı	Sânî	4500	4060	5a
Tırnovi	Müceddeden Teşkil			5a
Yanbolu	Hâmis	1600	1440	5b
Zağra-i Cedid	Hâmis	1600	1440	5b
Aydos	Hâmis	1000	900	6a
Ahyolu	Hâmis	1250	1120	6a
Bergos Ahyolu	Sâlis	2500	2250	6b
Filiba Sancağı	Evvel	6000	5410	6b
Tatarpazarı	Râbi	2500	2250	7a
Hasköy	Râbi	2500	2250	7a
Zağra-i Atik	Râbi	2500	2250	7b
Kızanlık	Râbi	2500	2250	7b
Çırpan	Hâmis	1600	1440	8a
Ahi Çelebi	Mesbük	1000	900	8a
Sultanyeri	Mesbük	1000	900	8b
İnöz	Mesbük	1000	900	8b
Gümülcine	Sâlis	3300	2970	9a
Vize	Mesbük	1250	1120	9a
Kızılağaç	Mesbük	Hasılat		9b
Karinabad	Mesbük	Hasılat		9b
Misivri	Mesbük	Hasılat		10a
Ahtabolu	Müceddeden Teşkil	1000		10a
Havass-ı Mahmud Paşa	Mesbük	Hasılat		10a
Hayrabolu	Hâmis	Hasılat		10b
Ereğli ⁵⁹	Mesbük	750		10b
Piriznik	Sofya sancağında Müceddeden Teşkil	1500		10b
Manastır Vilayeti	Müfettiş-i Hükkâm	8000		11a
Prizrin Sancağı	Evveli	6000	5440	11a
İpek	Râbi	2000	1800	11b

⁵⁹ Defterdeki bilgiye göre bu kaza Çorlu'dan ayrılarak 18 Şaban 1289/21 Ekim 1872 tarihinde müstakil kaza olmuştur.

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadıliklarının Sınıfları ve Maaşları

Yakova	Râbi	2000	1800	11b
Priştine	Hâmis	1500	1350	12a
Gilan	Hâmis	1250	1120	12a
Vulçitrın	Mesbük	1000	900	12b
Karalom	Mesbük	1000	900	12b
Gusine	Mesbük	1000	900	13a
Debre Sancağı	Sâlis	3000	1800	13a
Debre-i Zir	Mesbük	750	670	13b
Mat	Mesbük	1000	900	13b
İlbasan	Hâmis	1500	1350	14a
Üsküb Sancağı	Sâlis	4000	3670	14b
Kumanova	Mesbük	1250	1120	14b
İştib	Râbi	1750	1570	15a
Koçana	Hâmis	1250	1120	15a
Kratova	Hâmis	1250	1120	15b
Radovişte	Hâmis	1250	1120	15b
Kalkandelen	Râbi	2000	1800	16a
Palanka	Mesbük	1250	1120	16a
Niş Sancağı	Sâlis	5000	4510	16b
Şhirköyü	Sâlis	3300	2970	16b
Leskofça	Râbi	2500	2250	17a
Ürgüb	Râbi	2000	1800	17a
İvraniye	Râbi	2500	2250	17b
İznebol	Hâmis	1600	1440	17b
İşkodra Eyaleti				18a
İşkodra Sancağı	Sâlis	5000	4510	18a
Podgoriçe	Hâmis	1500	1350	18a
Tuz	Müceddeden Teşkil	-	-	18a
Ülgün	Mesbük	750	670	18b
Ma'a Zadmiya Leş	Hâmis	1500	1350	18b
Bar	Mesbük	750	670	19a
Tiran	Râbi	2000	1800	19a
Dıraç Sancağı	Hâmis	2000	1800	19b
Akçahisar	Mesbük	Hasılat, Bilâ-maaş	1250	19b
Ürgüb	Mesbük	1120	-	20a
Buka	Müceddeden Teşkil 19 Receb 1291	750	-	20a
Peklin	Müceddeden Teşkil	750	-	20a
Şiyak	Müceddeden Teşkil	750		20b
Kavaya	Dıraç'tan tefrik müc. kaza	1250		20b
Bosna Vilayeti	Müfettiş-i Hükkâm	7500		22a

Ertan GÖKMEN

Bosna Sancağı	Evvel	7500	6760	22a
Koniçe	Hâmis	1250	1125	22b
Velespoka?	Mesbük	1250	1125	22b
Çelebipazarı	Mesbük	1000	900	23a
Vişegrad	Mesbük	800	720	23a
Aziziye-i Zir	-	-	-	23a
Çaniçe	Mesbük	800	720	23b
Kaladina	Mesbük	800	720	23b
Travnik Sancağı	Sâlis	4000	3610	24a
Yayçe	Hâmis	1500	1350	24a
Vakf-ı Zir	Hâmis	1500	1350	24b
Galamuç	Mesbük	800	720	24b
Peridor	-	750	-	24b
İhlevne	Hâmis	2000	1800	25a
İzvornik Sancağı	Sâlis	4000	3610	25a
Brička	Hâmis	1500	1350	25b
İzvornik kazası	Mesbük	1250	1120	25b
Ma'a Gradçaniçe Gradçac	Hâmis	2000	1800	26a
Peline	Hâmis	2000	1800	26a
Srebreniçe	Mesbük	1250	1120	26b
Mağlay	Mesbük	800	720	26b
Birçe	Mesbük	800	720	27a
Bihke Sancağı	Sâlis	4000	3610	27a
Novasil	Mesbük	1000	900	27b
Ustroşça	Mesbük	1000	900	27b
Karavina?	Mesbük	800	-	28a
Maden	Mesbük	1000	900	28a
Kostaniçe	Hâmis	2000	1800	28b
Pridor	Hâmis	1500	1350	28b
Yenipazar Sancağı	Sâlis	4000	3610	29a
Yenipazar kazası	Hâmis	1500	1350	29a
Mitroviçe	Mesbük	1000	900	29b
Yenivaroş	Mesbük	800	720	29b
Ma'a Akova Bihor	Mesbük	1000	900	30a
Tergovişte	Mesbük	1000	900	30a
Taşlıca	Hâmis	2000	1800	30b
Prepol	Mesbük	800	720	30b
Kolaşin ⁶⁰	Mesbük	1000	900	31a

⁶⁰ Defterdeki bilgiye göre Kosova vilayetinden 26 R 1296/12 Haziran 1879 tarihli ve 8 numaralı inhada Kolaşin Karadağ'a terk olunduğu gösterilmiştir.

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadılıklarının Sınıfları ve Maaşları

Molikavaric ⁶¹	-	-	-	31a
Perane	Mesbük	1000	900	31a
Vasovik nam-ı diğer Y(B)or	Mesbük	Hasılat		31b
Zeniçe	Mesbük	720	-	31b
Dumna	Mesbük	720	-	32a
Kuluc	Mesbük	720	-	32a
Gradçaniçe	Mesbük	900		32b
Bosna Vilayeti				32a
Hersek Sancağı⁶² Mostar	Sâlis	4000	3610	32b
Trebin	Hâmis	1250	1120	33a
Foça	Hâmis	1500	1350	33a
Gaçka	Mesbük	1000	900	33b
Ustrumca	Mesbük	1000	900	33b
Bileke	Mesbük	1000	900	34a
Lubuška	Mesbük	1000	900	34a
Koznik?	Mesbük	1250	1120	34b
Koniçe	Hâmis	1000	900	34b
Novasin	Mesbük	800	720	35a
Lipve/Lipova	Mesbük	1250	1120	35a
Poçtel	-	1120	-	35a
Banaluka Sancağı	Sâlis	4000	3710	35b
Gradiška	Mesbük	1250	1120	35b
Fişne	Hâmis	1500	1350	36a
Derbend	Hâmis	1500	1350	36a
Karupa	Mesbük	800		36b
Lubin	-	1000		36b
Selanik Vilayeti	Müfettiş-i Hükkâm	10000		39a
Selanik Sancağı	Evvel	7000	6500	39a
Vodina	Râbi	2000	1800	39b
Karaferye	Râbi	2000	1800	39b
Yenice-i Vardar	Râbi	1750	-1570	40a
Avrathisarı	Râbi	1750	1570	40a
Toyran	Râbi	1500	1350	40b
Ustrumca	Râbi	1500	1350	40b
Kesendire	Râbi	2000	1800	41a
Manastır Vilayeti				41a
Manastır Sancağı	Evvel	6000	5000	41a
Göriçe	Râbi	2000	1750	41b

⁶¹ Defterdeki bilgiye göre bu kaza Kolaşın kazası yerine teşkil edilmiştir.

⁶² Defterdeki bilgiye göre bu kere müstakil vilayet olduğu.

Ertan GÖKMEN

Kesriye	Râbi	2000	1800	41b
Naslic	Hâmis	1500	1350	42a
Köprülü	Râbi	1750	1570	42a
Eğribucak	Hâmis	1500	1350	42b
Serfice	Hâmis	1500	1350	42b
Filorina	Hâmis	1500	1350	43a
Ohri	Râbi	1500	1350	43a
Kolonya	Mesbük	1120		43b
Kırçova	Mesbük	670		43b
İstarova	Hâmis	1250	670	44a
Tikveş	Hâmis	1250	1120	44b
Pirlepe	Râbi	2000	1800	44b
Siroz Sancağı	Sânî	5000	4000	45a
Demirhisar	Râbi	1500	1350	45a
Menlik	Râbi	1500	1350	45b
Nevrekob	Râbi	2000	1800	45b
Zihne	Hâmis	1500	1570	46a
Petriç	Mesbük	1000		46a
Sarışaban	Müceddeden Teşkil	1250		46a
Drama Sancağı	Sâlis	3000	2700	46b
Kavala	Râbi	2000	1800	46b
Yenice-i Karasu	Râbi	2000	1800	47a
Darıdere	Mesbük	1250	1120	47a
Cuma-i Manastır nam-ı diğer Kayalar	-	1000		47b
Tuna Vilayeti	Müfettiş-i Hükkâm	7500		50a
Ruscuk Sancağı	Evvel	7500	6760	50a
Silistre	Sâlis	3300	2970	50b
Hezargrad	Râbi	2500	2250	50b
Cuma-i Atik	Hâmis	1250	1120	51a
Ziştovi	Râbi	2500	2250	51a
Şumnu	Sâlis	3300	2970	51b
Niğbolu	Râbi	2000	1800	51b
Plevne	Râbi	2000	1800	52a
Tutrakan	Hâmis	1250	1120	52a
Tolcu Sancağı	Sâlis	5000	4510	52b
Sünne	Râbi	2500	2250	52b
Maçın	Râbi	2000	1800	53a
Babadağı	Râbi	2000	1800	53a
Köstence	Sâlis	3300	2970	53b
Hırsova	Hâmis	1600	1440	53b
Mecidiye	Hâmis	1600	1440	54a
Varna Sancağı	Sânî	5000	4510	54a

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadınlıklarının Sınıfları ve Maaşları

Pazarcık	Râbi	2000	1800	54b
Balçık	Râbi	2000	1800	54b
Prevadi	Hâmis	1600	1440	55a
Mankalya	Hâmis	1250	1120	55a
Sofya Sancağı	Sânî	5000	4510	55b
Köstendil	Râbi	2500	2250	55b
Samakov	Râbi	2500	2250	56a
Dubniçe	Hâmis	1600	1440	56a
Radomir	Mesbûk	1250	1120	56b
İzladi	Mesbûk	1250	1120	56b
Orhaniye	Mesbûk	1250	1120	57a
Cuma-i Sofya	Hâmis	1250	1120	57a
Tirnovi Sancağı	Evvel	6000	5410	57b
Gabrova	Hâmis	1600	1440	57b
Lofça	Sâlis	3350	2970	58a
Servi	Hâmis	1250	1120	58a
Osmanpazarı	Râbi	2000	1800	58b
Vidin Sancağı	Sânî	5000	4510	58b
Adliye	Râbi	2500	2250	59a
Berkofça	Râbi	2500	2250	59a
Lum-ı Kara	Râbi	2000	1800	59b
Rahova	Râbi	2000	1800	59b
Belgradçık	Mesbûk	1250	1120	60a
İvraca	Râbi	2000	1800	60a
Girid Vilayeti	Müfettiş-i Hükkâm	10000		63a
Hanya Sancağı	Evvel	7500	6760	63a
Kisamo	Mesbûk	500	450	63b
Selene	Mesbûk	500	450	63b
Kandiye Sancağı	Sâlis	3000	1800	64a
Resmo Sancağı	Hâmis	2000	1800	64a
Laşid Sancağı	Hâmis	1500	1350	64b
İstiye	Mesbûk	500	450	64b
Yerepetra	Mesbûk	500	450	65a
Amarine	Mesbûk	1000	900	65a
Milopotamu	Mesbûk	1000	900	65b
Rizo	Mesbûk	1000	900	65b
Pezye	Mesbûk	1000	900	66a
Malviz	Mesbûk	100	900	66a
Kenoryo ve Priyotice	Mesbûk	1000	900	66b
Sultaniye nam-ı diğer İsfakiye	Mesbûk	1500	1800	66b
İstanbulköyü	-	450		67a
Yanya Vilayeti	Müfettiş-i Hükkâm	8500		69a

Ertan GÖKMEN

Yanya Sancağı	Evvel	6000	5700	69a
Gerebne	Hâmis	1500	1350	69b
Konice	Hâmis	1250	1120	69b
Aydonat	Hâmis	1250	1120	70a
Ergiri Sancağı	Sâlis	3000	2700	70a
Delvine	Râbi	1500	1350	70b
Filat	Hâmis	1250	1120	70b
Tepedelen	Mesbük	1000	900	71a
Premedi	Hâmis	1500	1350	71a
Palapogon	Mesbük	1250		71b
Berat Sancağı	Sâlis	4000	3610	71b
İskırpar	Mesbük	1250	1120	72a
Timuriçe	Mesbük	1250	1120	72a
Avlonya	Râbi	2000	1800	72b
Preveze Sancağı	Sâlis	3000	2700	72b
Narda	Râbi	2000	1800	73a
Margaliç	Hâmis	1250	1120	73a
Ma'a Fener Parga	Mesbük	1000	900	73b
Yenişehir Sancağı	Evvel	6250	5620	73b
Galos	Râbi	2000	1800	74a
Çatalca ma'a Dömeki	Hâmis	1250	1120	74a
Kardice	Hâmis	1500	1350	74b
Alasonya	Hâmis	1250	1120	74b
Tırhala	Râbi	2000	1800	75a
Ermiye	Hâmis	1250	1120	75a
Meçova	-	1120	-	75b
Himara	-	1250	-	75b
Loros	-	-	-	76a
Leskovik Sancağı ⁶³	-	-	-	76a

Tablodaki bilgilere göre Rumeli canibinde maaşları 7500 ile 10000 kuruş arasında değişen 7 müfettiş-i hükkâm olmak üzere 275 naip bulunmaktadır. İşkodra, Bosna ve Manastır vilayetlerinde ise müfettiş-i hükkâm bulunmamaktadır. Kaza naipliklerinden 11 tanesi (%4) *müceddeden teşkil* edilmiştir. Tabloda yer alan 275 niyabetten 11'i (%4) evvel, 7'si (%2,54) sâni, 26'sı (%9,45) sâlis, 51'i (%18,54) râbi, 69'u (%25,09) hâmis, 81'i (%29,45) mesbük sınıfındadır. 11 kaza naibinin sınıfı belirtilmemiştir. Sınıfı belirtilen ve belirtilmeyen sekiz niyabetin maaşı *hâsılat* olarak yazılmıştır. Belirtilen kaza bölgelerine tayini yapılan naiplerden evvel sınıfında olanların net maaşı 6750-5000, sâni sınıfındakilerin 4510-4000, sâlis sınıfındakilerin 4510-1800, râbi sınıfındakilerin 2250-1350, hâmis sınıfındakilerin 1800-900, mesbük sınıfındakilerin 1250-670 kuruş arasında

⁶³ Defterdeki bilgiye göre 21.C.1299/10 Mayıs 1882 tarih ve 15 numaralı müzekkere-i samiyede Yanya vilayeti cihetinin istihsalı asayışı zmnında teşkil olduğu gösterilmiştir.

değişmektedir. Hem Anadolu canibindeki hem de Rumeli tarafındaki kazalara sınıfları mesbûk olarak belirtilen pek çok naip atanmıştır. Mesbûkların Anadolu tarafındaki niyabetler içindeki oranı %32 iken bu oran Rumeli tarafındaki naipliklerde %29'dur.

1868-1878 yılları arasında Anadolu tarafındaki 463 kazaya, 1866-1881 yılları arasında Rumeli tarafındaki 275 kazaya hâkim tayini yapılmıştır. Şu hâlde 1866-1881 yılları arasında Anadolu ve Rumeli kazaskerliği dahilinde 738 naiplik var demektir.

Gerek Anadolu gerekse Rumeli kaza kadılıkları içerisinde maaş miktarı belirtilmeyip *hâsılat* ile tayini yapılan kadılar bulunmaktadır. Vilayet nizamnamesi hükümlerine göre şer'î mahkeme hasılatlarının mal sandığına alınması ile naiplere ve şer'î memurlara buradan maaş verilmesi gerekiyordu. Meclis-i Vâlâ Başkanlığına gönderilen 19 Eylül 1867 tarihli bir yazıda bu husus açıkça belirtilmiştir. İlgili yazıda vilayet nizamnamesi ahkamına göre şer'î mahkeme hasılatının mal sandığına ait bulunduğu ve şer'î memurlara mal sandığından münasip miktar maaş tahsis edilmesinin padişah emri olduğu ifade edilmiş ve Derne (Trablusgarp vilayeti Bingazi livası) kasabasına usul-i vilayete uygun olarak mal sandığından ödenmek üzere 500 kuruş maaşla Bingazi eski müftüsü Abdurrahman Efendi'nin naip olarak tayin edildiği belirtilmiştir.⁶⁴ Bu yazıdan anlaşıldığına göre vilayet nizamnamesinin uygulandığı yerlerde bulunan şer'î mahkeme gelirlerinin mal sandıklarına ait olduğu, naiplere ve mahkeme görevlilerine buradan maaş verileceği anlaşılmaktadır.

Hasılatla naip tayini yapılan yerlerde şer'î mahkeme hâkimi eskiden olduğu gibi kanunun kendisine verdiği hakka uygun olarak, gördüğü davadan ve düzenlediği evraklardan belli bir ücret alarak geçimini sağlıyordu. Şer'î mahkemelerde yapılan işlemlerden alınacak vergiler ihtiyaca göre tekrar belirlenmiştir. Bu anlamda 4 Nisan 1855 ve 14 Eylül 1859 tarihlerinde çıkarılan nizamnamelerde detaylı hükümler bulunmaktadır. Şer'î mahkemelerin yapacakları işlemler için alacakları vergi miktarı bazı çalışmalarda ortaya konulduğundan burada bu konuya dair bilgi verilmemiştir.⁶⁵

Sonuç

İlmiye mensubu Osmanlı kadısının şer'î ve örfi hukuku uygulamak yanında idarî, beledî ve malî alanda icra ettiği pek çok görevi vardı. Yüksek derecedeki medreselerden mezun olan kadılar göreve atanmadan önce Anadolu veya Rumeli kazaskerliğine ücretsiz olarak mülâzemetle devam ederlerdi. Kadı adayları matlap/talep defterindeki sıraları geldiğinde tercih etmiş oldukları kazaya tayin edilirdi. Kadılar, Anadolu veya Rumeli tarafındaki kazalarda müddet-i örfiye denilen süreyi tamamladıklarında İstanbul'a gelirler ve tekrar atanıncaya kadar geçen sürede kazaskerliklere mülâzemetle giderlerdi. Anadolu veya Rumeli tarafındaki en düşük gelirli kazalarda göreve başlayan kadılar başarılı şekilde görevlerini tamamladıklarında daha fazla nüfuslu ve geliri fazla olan kazalara atanırlardı. Kaza kadılıklarında görev süresi devletin ilk kurulduğu yıllarda üç yıla kadar uzamışken medrese mezunlarının artması ile bu süre önce iki yıla daha sonra yirmi aya kadar düşmüştür. Mevleviyet denilen büyük şehir kadılıklarında bu süre bir yıl idi.

⁶⁴ BOA.İ.MVL. 579/26005.

⁶⁵ Feyzioğlu 2010, s. 77-94.

Tanzimat dönemine kadar Anadolu tarafındaki kaza kadılıkları için on, Rumeli tarafındakiler için dokuz derece belirlenmiştir. Kadıların maaşları kazanın hane sayısı ne kadar çok ise o nispette fazla olurdu. Kaza kadılıklarında başarılı olarak görevlerini tamamlayan kadılar Mahrec, Devriye, Bilâd-ı Hamse ve Haremeyn şeklinde dereceleri olan mevleviyet kadılıklarına tayin edilirdi.

Kadılar, Tanzimat dönemine kadar kanunda belirlendiği şekilde yaptıkları işlemler karşılığında bir ücret alır ve bu ücretler onların maaşları yerine geçerdi. Ancak Tanzimat Fermanı'nda bütün memurlara maaş bağlanması ilkesi benimsenince iltizamın kaldırılması sonucu kurulan muhassıllık bölgelerinde naipler için muhassıllık gelirlerinden maaş ödenmeye başlanmıştır. 1842 yılında muhassıllık uygulaması kaldırılınca naiplere muhassıllık gelirlerinden maaş ödenmesine son verilmişse de kadı tayinlerine ait defterlerde görülen aylıklar maaş uygulamasının bundan sonra devam ettiğini göstermektedir. Kurulan muhassıllıkları ve buralarda görevli kişilere ödenen maaşları gösteren 1841 tarihli deftere göre Anadolu tarafında 424 ve Rumeli tarafında 151 olmak üzere toplam 575 kaza bölgesi bulunmaktaydı.

1855 ve 1873 tarihlerinde naiplere ve şer'î mahkemelere dair yayınlanan nizamnamelere göre kazalar büyüklüklerine göre beş sınıfa ayrılmıştır. Bu düzenlemeye göre maaşı 5000 veya daha fazla olan yerler birinci sınıf, 4000 kuruştan 5000 kuruşa kadar olan yerler ikinci sınıf, 3000'den 4000'e kadar olan yerler üçüncü sınıf, 2000'den 3000'e kadar olan yerler dördüncü sınıf ve 2000'den aşağı olan yerler beşinci sınıf kabul edilmiştir. Nizamnamedeki bu hükümlere rağmen aynı maaşla tayin edilen naiplerin derecelerinin farklı olduğu görülmektedir. Mesela 158 kuruş maaş belirlenen Mahmud Paşa niyabetine ikinci sınıf, Ahi Çelebi niyabetine üçüncü sınıf, Beşiktaş ve Kasımpaşa niyabetine dördüncü sınıf naip tayini yapılmıştır. Nizamnamede maaşı 3000-4000 kuruş olarak belirlenen üçüncü sınıf niyabetlere 1800 kuruş aylıkla, maaşları 2000-3000 kuruş olarak tespit edilen dördüncü sınıf naipliklere 1350 kuruşla naip tayin edildiği görülmektedir. Bu durum nizamname hükümlerinde belirtilen sınıflara karşılık gelen maaşlarla atama yapılmadığını göstermektedir.

Anadolu tarafında belirlenen sınıflardaki kazalara 1868-1878 tarihleri arasında 463, Rumeli tarafında 1866-1881 tarihleri arasında 275 naip tayin edilmiştir. Şu hâlde yaklaşık aynı tarihleri kapsayan defterlerdeki verilere göre Anadolu ve Rumeli'deki 738 kazaya naip ataması yapılmıştır.

1866-1881 tarihleri arasında Rumeli tarafında bulunan 275 naibin %4'ü birinci sınıf, %2,5'i ikinci sınıf, %9,4'ü üçüncü sınıf, %18'i dördüncü sınıf, %25'i beşinci sınıf, %29'u mesbûk olarak atanmıştır. 1868-1878 tarihleri arasında Anadolu tarafında bulunan 463 naibin %4,7'si birinci sınıf, %4,7'si ikinci sınıf, %4,5'i üçüncü sınıf, %14'ü dördüncü sınıf, %22,5'i beşinci sınıf ve %32'si mesbûk olarak tayin edilmiştir. Bu rakamlar Anadolu tarafında birinci ve ikinci sınıf naiplerin oran olarak biraz fazla olduğunu göstermektedir. Yine Anadolu ve Rumeli tarafında mesbûk sınıftan olan naipler oran olarak birbirine yakındır. Rumeli'de ve Anadolu'da sınıfı ve maaşı belirtilmeyen naiplikler de bulunmaktadır. Kendileri için maaş belirlenmeyip *hâsılât* kaydı olan naiplikler de yer almaktadır. Bunların Anadolu tarafındaki naiplikler içindeki oranı %6'dır.

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadılıklarının Sınıfları ve Maaşları

Defterlerdeki tayin kayıtları nizamnamelerle belirlenen sınıflar dahilinde naip görevlendirmesinin yapılmadığını göstermektedir. Bazen dördüncü sınıf kazaya üçüncü sınıfta olması gereken naibin tayin edildiği olmuştur. Bu durum daha çok sınıf sahiplerinin rağbet etmedikleri yerlerin daha düşük sınıfta olan naiplere teklif edilmesinden kaynaklanıyordu. Anadolu ve Rumeli naiplerinin tayinlerine ait defterlerde nizamnamelerde kendilerinden mesbûkîn diye bahsedilen yaşı ilerlemiş naiplerin de pek çok kazaya tayin edildiği olmuştur. Bu durum pek çok sınıf sahibi naibin kendi sınıfındaki kazaya gitmediğini ve bu kazalara mesbûkîn denilen emektar naiplerden atandığını göstermektedir.

1867 sonrasında mahkeme gelirlerinin mal sandıklarına teslim edilmesi ve naiplere buradan maaş ödenmesi kuralı getirilmiş ise de bu kaideyi bütün kazalarda uygulamak mümkün olmamıştır. Bazı yeni teşkil edilen ve daha önce oluşturulan kazalara *hâsılâtla* naip tayini yapılmıştır. Sayıca az da olsa sınıfı ve maaş miktarı belirtilmemiş kazalar da mevcuttur. Defterlerde bunun nedenine dair bir açıklama bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

a. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

- BOA. Cevdet Adliye (C.ADL.), 61-3665.
BOA. Maliye Nezareti Masarıfat Defterleri (ML.MSF.d.), 3605.
BOA. Cevdet Adliye (C.ADL.), 36-2160.
BOA. İstanbul Müftülüğü Meşihat Defterleri (İSTM.MŞH.DFT1.),167.
BOA. İstanbul Müftülüğü Meşihat Defterleri (İSTM.MŞH.DFT1.d), 123.
BOA. İrade Meclis-i Vala (İ.MVL.), 579/26005.
BOA. İstanbul Müftülüğü Meşihat Defterleri (İSTM.MŞH.DFT1.d), 130, 131, 132.

b. Araştırma Eserler

- Adıyeye 2000 Nuri Adıyeye, “Temattuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S. 11, s. 769-823.
- Akgündüz 1990 Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fâtih Devri Kanunnâmeleri I. Kitap*, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Akgündüz 1992 Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri IV. Kitap*, Fey Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Cin-Akgündüz1995 Halil Cin-Ahmed Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, C.1, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Akiba 2007 Jun Akiba, “Kadılık Teşkilâtında Tanzimat’ın Uygulanması: 1840 Tarihli Ta’limnâme-i Hükâm”, *Osmanlı Araştırmaları*, XXIX, İstanbul, s. 10-40.
- Alan 2015 Ercan Alan, *Kadıasker Ruznamçelerine Göre XVII. Yüzyılda Rumeli’de Kadılık Müessesesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Alan 2018 Ercan Alan, “XVII. Yüzyıl Anadolu Kadılıkları ve Rütbeleri”, *Tarih Dergisi*, S. 67, (2018/1) İstanbul, s. 59-100.
- Beyazıt 2008 Yasemin Beyazıt, “Rumeli Kadılıkları ve Rütbelere Dair 1253/1837 Tarihli Yazma”, *Belgeler*, C. XXVIII, S. 32, s. 11-56.
- Beyazıt 2009 Yasemin Beyazıt, *Osmanlı İlimiye Tarikinde İstihdam ve Hareketlilik: Rumeli Kadıaskerliği Ruznâmçeleri Üzerine Bir Tahlil Denemesi (XVI. Yüzyıl)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yeniçağ), Anabilim Dalı, Ankara.
- Çadırcı 1981 Musa Çadırcı, “Tanzimat’ın İlanı Sıralarında Osmanlı İmparatorluğunda Kadılık Kurumu ve 1838 Tarihli ‘Tarik-i İlimiye’ye Dair Ceza Kanunnamesi””, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 14, Sayı 25, s. 139-161.

Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadılıklarının Sınıfları ve Maaşları

- Çadırcı 1991 Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara.
- Demir 2010 Abdullah Demir, *Osmanlı Mahkemesi*, Hazine Yayınları, İstanbul.
- Düstûr 1289 Düstûr I. Tertip, Cilt 1, Matbaa-i Amire, 1289, s. 321-322.
- Düstûr 1289 Düstûr I. Tertip, Cilt 2, Matbaa-i Amire, 1289, s. 721-725.
- Ekinci 2012 Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul.
- Feyzioğlu 2009 Hamiyet Sezer Feyzioğlu, “Muhassıllık Uygulaması Hakkında Bir Belge”, *Belgeler Dergisi*, C. XXX, Sayı 34, s. 68-125.
- Feyzioğlu 2010 Hamiyet Sezer Feyzioğlu, *Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu*, Kitabevi, İstanbul.
- Gökçe 1994 Turan Gökçe, “Anadolu Vilâyeti’ne Dâir 919 (1513) Tarihli Bir Kadı Defteri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 9, S. 1, s. 215-259.
- Halaçoğlu 1999 Ahmet Halaçoğlu, “1740-1741 Tarihli Yazma Esere Göre Rumeli Kazalarının Rütbeleri” *XII. Türk Tarih Kongresi Ankara: 12-16 Eylül 1994, Kongreye Sunulan Bildiriler III. Cilt*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 869-897.
- İnalcık 2015 Halil İnalcık, “Kazasker Ruznamçe Defterlerine Göre Kadılık”, *Halil İnalcık Adalet Kitabı*, Ed. Bülent Arı, Selim Aslantaş, Yeditepe Yayınevi, s. 133-153.
- Kuru 2016 Levent Kuru, *Kazasker Ruznamçelerine Göre 18. Yüzyılın İlk Yarısında Rumeli’de Kadılık Müessesesi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul.
- Kuru 2019 Levent Kuru, “XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Rumeli Kadılıkları”, *Balkan Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C. 8, S. 2, s. 261-294.
- Ortaylı 1994 İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Ortaylı 2001 İlber Ortaylı, “Kadı” *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayını, s.69-73.
- Salname 1295 Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye.
- Uzunçarşılı 2014 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara, 2014, Türk Tarih Kurumu.

SUMMARY

The Ottoman *cadi* who was a member of the *ulema*, had many duties in the administrative, municipal and financial field, in addition to applying religious and customary law. *Cadies* who graduated from high-ranking *madrassas* would continue their unpaid *mülâzemet* (internship) in the Anatolian or Rumelian *Kazaskerlik* before being appointed to duty. When their turn came in *matlab* (demand) book, they were assigned to the *kaza* (district) they requested. When they completed the period called *müddet-i örfiye* (limited time for judgeship) in the districts of Anatolia and Rumelia, they would come to İstanbul and go to *kazaskerliks* to improve themselves until they were re-appointed. Judges who started their careers in the lowest-income districts on Anatolian and the Rumelia were assigned to districts with more population and higher incomes when they completed their duties successfully. While the term of duty period in district judges was three or four years when the state was first established, with the increase in *madrassah* graduates, this period first decreased to two years and then twenty months. In big city judgeships called *mevleviyet*, this period was one year.

Until the *Tanzimat* period, ten degrees were determined for the district judgeships on Anatolian part and nine degrees for those on the Rumelian part. *Cadis* were appointed to the districts in return for an income calculated as ten *akça* (coin) for every thousand households. In this case, the incomes of judges appointed to the districts with high population would be higher. Judges who successfully completed their duties as district judges were appointed to *mevleviyet* judgeships (big cities judgeships) with degrees such as *mahrec*, *devriye*, *bilad-ı hamse* (five big cities) and *Haremeyn* (judgeships of Mecca and Medina).

Until the *Tanzimat* period, *cadis* received a fee for the transactions they carried out as determined by law and these fees were considered as their salaries. However, when the principle of paying salaries to all civil servants was adopted in the *Tanzimat* Edict, a salary was set for the judges in *muhassılık* areas (administrative and financial units) established with the abolition of *iltizam* (auctioning tax revenues), to be paid from *muhassıl* income. However, when the *muhassıl* practise was abolished in 1842, the payment of salaries to *cadis* from *muhassıl* income was stopped but the salaries seen in the books of *cadi* appointments show that the salary practise continued after that. According to the book dated 1841 showing the salaries of *cadis* appointed to the districts where *muhasslık* was practised, they were 575 districts. Of these, 424 were on Anatolian part, 151 were on Rumelian part.

According to the regulations regarding *cadis* and sharia court published in 1855 and 1873, the districts (*kazas*) were divided into five classes. According to this regulation, places with a salary of 5000 or more are first class, places with a salary of 4000 to 5000 *kuş* (*piaster*) are considered second class, places with salary of 3000 to 4000 are third class, places with a salary of 2000 to 3000 are fourth class and places below 2000 *kuş* are considered to be fifth class. 463 *cadis* were appointed to the districts in these classes on the Anatolian part between 1868 and 1878 and 275 *cadis* were appointed on the Rumelian part between 1866 and 1881. Therefore, according to the data in the books

covering approximately the same dates, districts that cadis appointed were 738 in both Anatolia and Rumelia.

Appointment records in the books show that cadis were not appointed within the classes determined by regulations. Sometimes, a cadi who should have been in third class was assigned to a fourth-class district. This situation was mostly due to the fact that the places that were not preferred by upper class owners were offered to the lower-class cadi. In the books regarding the appointments of Anatolian and Rumelian judges, it is seen that older judges who are referred to as mesbûkîn in the regulations, were appointed to many districts. This situation shows that many high-class cadis did not go to the district in their designated class and instead, they were appointed from veteran cadis called mesbûkîn. Appointment records show that some districts were appointed based on revenue. Although some of these districts are newly created district areas, some of them that have been created before. Even though they were few in number, cadis were appointed to districts whose class and salary amount were not specified.